

ТРИЗБУК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAINIENNE

Число 28-9 (482-3) Рік вид. XI. 14 липня 1935 р. Ціна 2 фр. Prix 2fr.

Париж, неділя, 14 липня 1935 року.

Свого часу, в передовиці в ч. 24(478) з 16.VI с. р. вітали ми Музей Визвольної Боротьби України, підкреслюючи його загальнонаціональну вагу.

Містом в цьому числі «Тризуба» статті про свято десятилітнього ювілею Товариства «Музей Визвольної Боротьби України» в Празі та про виставку, в Празі-ж, вибраних експонатів з Музею. З тих статей читачі і довідаються докладніше про життя одної з важливих наших національних устачов.

Десять літ пройшло, як засновано було на еміграції товариство, що за мету собі поставило збирання й збереження в спеціальному музеї пам'яток з визвольної нашої боротьби. Не будемо повторювати, яке велике значіння для нації має існування такого музею. І хоч як скромно відбулося в Празі, на чужині, таке велике наше свято, все-ж не зменшується від того те значіння, яке Музей Визвольної Боротьби України має для всього українського народу.

Завдяки жертвенності нашого громадянства Музей уже так поширився, зібрано стільки різних предметів, що являються пам'ятками або мають відношення до визвольної боротьби українського народу, що у всій своїй величині стоїть тепер перед нами питання власного дому для Музею, що розмірами цілком відповідав би своєму призначенню.

Із звітів про матеріальне становище Музею довідуємося, що для будови власного будинку зібрано вже коло двухсот тисяч корон при запроєктованій вартості будинку в чотириста п'ятьдесят тисяч. Більше, ніж половину треба ще добрати, але при такому успіху початку діла нас не залишає тверда надія, що воно буде доведене до успішного кінця.

Музей Визвольної Боротьби України, маючи чисто культурний характер, являється разом з тим і сильною зброєю в руках українського народу для дальшої боротьби за свою незалежність. Будучи ділом української еміграції, він має разом з тим всенациональне значіння. І тому ми так певні в тому, що всі українці спільними силами закінчать розпочату справу в самому скорому часі. Тому ми певні, що всі окремі одиниці, як і наші організації — на еміграції, на постійному поселенні в інших країнах, особливо в Новому Світі, чи на рідних наших землях — мобілізують усі можливості, щоб у самому короткому часі дозволити Музеєві в Празі розвернутися у власному просторі будинку для праці й служби Україні та для її слави.

* * *

Смерть В. Біднова — велика втрата, яку надто глибоко відчують ті, хто знав покійного за життя.

Присвячуємо це число світлій пам'яті визначного вченого, заслуженого громадянина, невтомного робітника на ниві культурній.

Поминаючи небіжчика не злим, тихим словом, хочемо подати де-які матеріали про його життя і діяльність та де-які спогади про нього. Місце не дозволяє нам умістити статтю В. Прокоповича. Вона має буде надрукочвача в наступному числі «Тризуба».

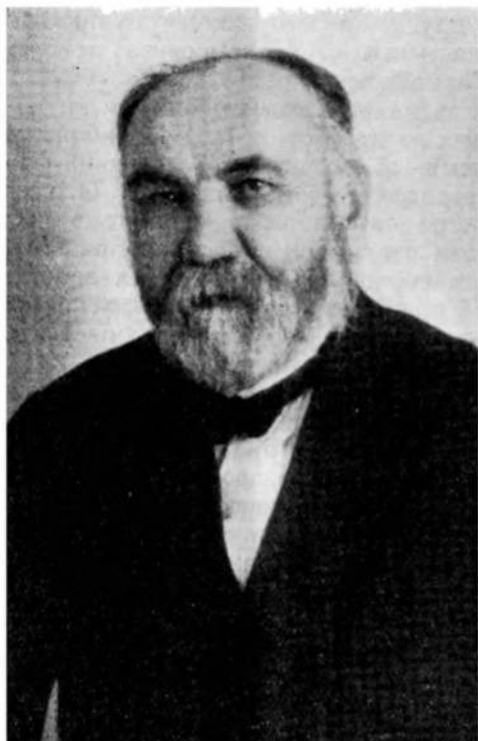

Над свіжою могилою В. О. Біднова

Тяжко писати над свіжою могилою близької людини. Ще такі свіжі вражіння живих стосунків, спільної праці, що трудно усвідомити, що Василя Олексієвича вже немає, що не побачиш його рухливої постаті, не почувеш його бадьорого голосу...

Життєпис — простий і разом характеристично-типовий для людини, що зв'язала все життя своє з українською справою. Син селянина з Херсонщини (народився 2 січня 1874 р. в м. Широ́кім), по скінченні р. 1896 семінарії в Одесі, два роки учителює на селі, потім вступає до Київської Духовної Академії. В академії стає осередком українського гуртка, з молодечим запалом оддається українській справі, і той святий вогонь відданости рідній справі заховає на ціле життя аж до останньої його хвилини. По скінченні р. 1902 академії з гідністю кандидата богословії, тоді-ж дістає призначення на посаду вчителя астраханської семінарії, але в наступному році пощастило йому перенестися на аналогічну посаду до Катеринослава.

Гармонично сполучаючи в своїй душі інтереси наукові й громадські, Василь Олексієвич тут, на рідному ґрунті, всею душею оддається праці громадській та літературно-науковій. На протязі 15 літ,

Проф. В. Бідаєв
(† 1 квітня 1935 р. у Варшаві)

до революції, виявляє гарячий темперамент громадського діяча в гурті українців, серед яких були Д. Яворницький, А. Синявський, Д. Дорошенко, Є. Вировий, І. Труба, С. Іваницький, І. Хрінників, бере діяльну участь у місцевій «Просвіті», провадить численні публічні виклади, викладає на літніх учительських курсах. Жадобу своїх наукових інтересів задовольняє пошукуванням в місцевих архівах, де знаходить цінні матеріали для історії Запорожжя. Численні архівні документи друкує в «Лѣтописи Екатеринославской Архивной Комиссії», якої був певний час секретарем, на підставі таких матеріалів пише низку статтів, виготовляє доповіді для XIII археологічного з'їзду, а більша частина того архівного матеріалу, так жадібно збіраного, залишилася незужита та, правдоподібно, загинула, коли учений покинув Україну.

Тут, в Катеринославі, за біжучою працею літературно-науковою та громадською, Василь Олексієвич виготовив та надрукував (р. 1908) свою цінну магістерську дисертацію «Православная церковь въ Польшѣ и Литвѣ (по Volumina Legum)» — книжку по-над

пів-тисячі сторін друку. За сю працю дістав він гідність магістра та, після рецензії академіка К. Харламповича, присуджено йому грошеву, так зв. Макаріївську премію.

Висока гідність наукова, високо оцінена наукова праця відкрили ученому шлях до професури. Р. 1911 вибирають його на доцента київська академія та історично-філологічний факультет харківського університета, але в обох випадках В. О. не дістає урядового потвердження — за своє виразно українське поступовання. Так українська наукова сила марнувалася на праці в середній школі, і лише революція поставила небіжчика на властивий йому терен науковий. Р. 1918 стає він професором новозаложеного університета в Катеринославі, потім переноситься до університету в Кам'янці-Подільському, а з большевицькою окупацією Кам'янця перебуває якийсь час на Волині, після поділяє разом з іншими земляками сумну емігрантську долю в Тарнові, поки знову не дістається до властивої йому наукової праці — з р. 1922 в Українському Університеті в Празі та в Українській Господарській Академії в Подебрадах, а з 1928 р. на православному богословському відділу Варшавського Університету. Був членом наукових організацій — Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, Історично-філологічного Товариства, діяльним співробітником Українського Наукового Інституту у Варшаві, надзвичайним членом Наукового Інституту в Берліні та ін.

Науковий доробок небіжчика — великий. Більше сотні праць його розсіяно по різних виданнях. Але згадані вгорі, такі тяжкі для дослідника-українця зовнішні обставини не дали можливості скупчити його величезну ерудицію й працьовитість на капітальних монографіях, що синтезували б результати його багатого наукового досвіду, а невблагана смерть перервала ту можливість, коли наступили сприятливі до того умови. Стоїмо в обличчі ще нового факту, як фатальні для видатної української наукової сили обставини не дозволили їй спромогтися на все те, на що вона була здібна.

Крім заслуг ученого, небіжчик має не менші заслуги, як українець-громадянин. Се була людина, що неначе промінювала навкруг себе флюїдами української ідеї. В кожну справу, за яку він брався, вносив він властиві йому віру, певність та енергію. Його слово на численних публічних виступах, — слово сеї надміру скромної, рахманної людини, — часто звучало тоном трибуна, як мимовольний вираз його глибокого переконання та душевної сили. Тому він, такий скромний, був, проти своєї волі, такий популярний. Його тверда, непохитна послідовність українська ніколи не теорила йому конфліктів у життєвих стосунках з людьми, бо й людей неприхильних до його переконань, обезбрюював він чистою, голубиною лагідністю своєї душі, а особистих ворогів — не могло у його бути. Се був правдивий християнин, в якому не було лукавства.

Чимало попрацював небіжчик на ділянці життя, дуже у нас занедбаній, — на ділянці церковній. Надаючи велике значіння моментам релігійно-церковним в нашому національному житті, В. О. багато на сьому полі доложив праці, літературно-наукової та громад-

ської. З його відходом церковна нива нашого національного життя надто зубежіла.

В останні роки свого життя В. О. переїс удари долі, надмірні навіть для тяжкого емігрантського становища. Улюблений його син, дуже здібний молодик, що саме лише закінчив вищу інженерну школу, загинув дуже трагічно. Се надломило душу Василя Олексівича, прикувало його увагу до дорогої могили. Глибоко релігійний, він марив про спіткання споріднених душ у кращому світі. А тим часом непомітно, підступно підкрадалася до нього страшлива, неублагана хвороба — рак. Ще влітку минулого року, виїзючи до Праги, «до сина» (син його похований у Празі), він, хоч не любив говорити про себе, та сього разу скаржився, що почуває себе стомленим. Але не бачилося в тому нічого дивного, знаючи його працьовитість та значну кількість його викладів в університеті (12 годин тижнево). Але вже в Празі д-р Б. Матюшенко констатував у нього оту жахливу хворобу. Треба було поспішатись з операцією, — на тому рішуче настоював і д-р Панчишин (у Львові). Але операція, надзвичайно влучно доконана проф. Радлінським, могла продовжити життя лише на пів-року. Дуже занепадаючи в силах, Василь Олексівич сумлінно продовжував викладати в університеті, не піддаючись на всі умовляння. І лише в половині березня, цілком знесилений, піддався, щоб перевезли його до шпиталю св. Роха під опіку високогуманного д-ра Г. Покорного, що, зачарований душевною красою хворого, вживав усіх способів полегчити йому останні хвилини.

Душевна сила Біднова уперто боролася з недугом і смертю. Навіть затуманений наркотиками, що мали приглушувати його болі, він не тратив ясности мислі, всім інтересувався, про все розпитував. Ще напередодні смерті, 31 березня, ми з ним біля двох годин говорили, дав він себе сфотографувати. Ще о 6 год. дня він уважно розпитував свого товариша, який відвідав його, про подорож його до Італії. О 9-ій год. вечера, коли я заглянув до нього, він спав так, як здавалося, спокійно, — думалося, що доля одміряла йому ще кілька днів життя. А о 8-ій годині рано, 1 квітня, телефонують з шпиталю, що вже вмірає. За пів-години його не стало.

Не стало того, що був кращим зразком української людини недавнього минулого й сучасного. Українська справа стала для нього стихією, в якій лише й було можливе його життя, по-за нею — для нього життя не існувало. Все для України, для її добра, — се не було для нього гаслом теоретичним, — се був цілий зміст усього життя Василя Біднова — од початків його свідомости до останнього його віддиху.

Вічна пам'ять заслуженому українцеві-громадянину!

О. Лотоцький.

Пам'яті Василя Олексієвича Біднова

Дійшла до мене сумна звістка про смерть В. О. Біднова. Більшість знали його найбільше з часів поневіряння на чужині, тому захотілося мені поділитися споминами про В. О. з давніх часів, бо знайомі ми були ще з кінця 90-х років, з Одеси, де він тоді був учнем Духовної Семинарії.

Син нашого перешорського священника о. Василя Лопатинського, Вячеслав, його однокурсник, привів В. О. до нашого батька мабуть 1895 або 1896 року, і з того часу він частенько приходив до нас, поки не скінчив семинарії і не вступив до Київської Духовної Академії. Ми, діти (бо мені, найстаршій, було тоді 10-11 років), звичайно «не виходили до гостей» і бачили батькових знайомих здебільшого здалека, але В. О. став якось дуже швидке і нашим гостем. Пригадую собі й як це сталося: на Великдень в Одесі був звичай у громадян сходитися на перший день у Л. А. Смоленського, тому батька не було вдома, а мати, натовшись по господарству за дня ріжних, тепер здається графіозних, а тоді каже-то необхідних і звичайних в українських ролинах приготувати до свят, — спочивала собі. Із слуг те-ж нікого не було, і ми, діти, гралися у великому шклянному танку, що був при будинку ч. 81 на Старопортофренковській вулиці, де ми тоді взимку жили. В тому танку з другого поверху надолину були сходи з поручатами, на яких дуже зручно можна було спускатись, навіть без небезпеки вилетіти надвір крізь шкляні вхідні двері, бо вони були заграбовані. Саме як ми займалися таким спортом, коло тих дверей подзвонив В. О. Біднов. Брат Левко одразу заявив йому, що «батько пішов Христа славити, а мама спить». «Ну, то дозвольте бути вашим гостем», сказав В. О. і сів коло нас на сходах, але ми швидко потягли його до столу, вже не знаю в котрій раз розговлялись. В розмові він так скоро ввійшов в коло наших інтересів, що відразу став своїм, і таким і лишився. При другій моїй з ним зустрічі, в Катеринославі, в червні 1914 року, ми зустрілись, як давні приятелі. Пригадую собі тако-ж з одеських часів, як я здивувалася тоді, довідавшись від інших, що В. О. вважається негарним. Наш попович, нашішкуватий Вячеслав Лопатинський, навіть оповідав, що в семинарії товариші називають його «Хароном». Хоч таке класичне поівиляння мені майже нічого не говорило, я проте гаряче стала в оборону В. О. Його прекрасна душа була, очевидно, якось особливою доступною дітям, які звичайно скоро вгадують в людей добре серце і не помічають зовнішності.

В. О. Біднов, хоч перейшов Херсонську бурсу, Одеську семинарію та Київську Академію, проте не був «духовного звенія», а сином селянина із с. Широкого, Херсонського повіту.

Не пригадую собі, як довго В. О. ще був студентом в Академії в Києві, як ми переїхали туди на життя 1900 р., знаю, що потому він був якийсь час на службі в Астрахані, але зустрілася я знову з ним в Катеринославі в його господі. С. О. Єфремов, бувши тої весни у нас в Кононівці, казав, що збирається з В. Ф. Дурдуковським на пороги і пропонував мосму чоловікові й мені приєднатися до них. Ми дуже радо пристали на цю пропозицію. В першу чергу в нас була подорож до Мізина на Десні, де брат Левко брав участь в розкопках Ф. К. Вовком палеолітичної стоянки. Отже прогливши, вертаючись звідти, по Десні до Києва поїхав два дні і дві ночі, здавалося цілком природним плисти Дніпром і далі до моря, що ми й зробили. Заскочивши на день додому в Кононівку, зустрілися ми 18 червня 1914 р. в Києві на пристані із С. О. Єфремовим і В. Ф. Дурдуковським, а разом з нами й Володя Шульгин, що тим часом те-ж пристав до нашого гурту. С. О. Єфремов та В. Ф. Дурдуковський, обидва в білих «капітанських фуражках», мають дуже підкріслюючий вигляд, оповідають, що в межичасі списалися з В. О. Бідновим—він

знавець місцевости й фаховець возити екскурсії по «Січах», його повідомлено вже ціо день нашого приїзду. Погожим тихим вечером в'їплили ми з Києва. С. О. і В. Ф. вівголоса співають: вони звикли вдвох співати; незвичайно музикальний В. Ф. співає другий голос; спів згучить гармонійно, повний настрою. Вони мають тако-ж удвох свій власний і епегітуар: «Ви́ яжега мати сина та й на косовицю» була сама тоді у них в моді.

Дві ночі й день на Дніпрі! Хоч мені пощастило й не раз ціо подорож робити, але кожен раз із новою насолодою. Мабуть уже більше не доведеться, то тим приємніше згадати. С. О. та В. Ф. приємні товариші в дорозі: веселі, співучі. Ми не раз перед тим подорожували вкупі; особливо часто бувели гуртом на могили в Каневі.

На пристані в Катеринославі зустрів нас В. О. Біднов, і повів до своєї господи. Він мало змінився від останнього разу, коли я його бачила студентом Духовної Академії. Дружина його прийняла нас гостинно й привітно, а два хлопчики, Арсен і Леонид, скоро з нами заприятзнилися, особливо старший, Арсен. Йому було тоді років 10. Дуже здібний, не по літам розумний хлопець, справжній «вундеркінд», бо тоді-ж таки, наслухавшись розмов старших, він сів у кутку з шматком паперу й олівцем і вираховував... «скільки переплатників газета «Рада» мусила б мати, щоб окупити свої видатки!» Справді, не в кожній свідомій українській родині діти так «старували», як Арсен, і ламали голови над такими проблемами.

Наш господарь виробив уже план нашої подорожі, замовив «дуб», яким спускаються через пороги, і людей на місцях, як потім виявилосся, позамовляв, треба було тільки поспішати й рушати в дорогу, бо було вже 20 червня, а до того велика спека і вода в Дніпрі могла спасти, а тоді ніяк не можна буде пройти пороги «козацьким ходом», а це-ж було головне. Отже, перебувши один тільки день той в Катеринославі, та ще в таку спеку, ми ледве мали час і змогу оглянути як слід місто. Головне було — Музей (Областной Музей имени А. Н. Поля), де В. О. здав нас Дм. Ів. Яворницькому і звідки ми вийшли приготованими як тільки за такой короткій час можна було, щоб зорієнтуватись в історії місцевости, де ми мали бути, та топографії Січей. Але-ж з нами їхав такий знавець, як В. О. Біднов! Музей багатий особливо пам'ятками запорозької історії завдяки невисипущій енергії Яворницького, але чимало річей було ще на місцях: в Нікополі в церкві та в церкві-ж с. Покровського. Було чимало річей з предісторичної доби та передслов'янської: скитської, сарматської та инш., хоч найбільші скарби археологічні, — як от вихопані з Царських скитських могил на Чортомлику, в могили Солоха, — то всі були, розуміється, в Петербурзі в Ермітажі.

На другий день раненько ми вже були коло Дніпра на пристані, нижче Потемкинського саду, що розрісся по крутому берегу до самої води. Тут нас ждали човни, щоб перевезти до Лопманської Каменки. Крім Василя Олександровича та Арсена, якого мати із страхом, але таки пустила з нами, до нас тут приєдналися решта товаришів подорожі: два брати Сергія Ол. Єфремова, Федір Ол. із сином, тільки що ук'нченим гімназистом та Петро Ол., що, здається, учителював тоді в Катеринославі, чи десь поблизу. Федір Ол. був саме тоді «Начальником Казенної Псалти» в Катеринославі, «другою особою по губернаторі», як нам казали. Син його Олександр звався у нас «Золотою Шурою»: ск'нчивши кілька днів перед тим гімназію із золотою медаллю, він такою телеграмою сповістив про те свого, відсутнього на той час батька: «Золота. Шура».

Пані, що прийшли на пристань вип'ювати нас, давали різні практичні поради про харчі, одужу та инше, що теба було із собою брати. Пригадую, що не одобрили мій маленький капелюх, бо мало захищав від сонця. «А я, — кажу, — умисно не взяла великого» — того року мода була на капелюхи із млинове коло — «бо з ними незручно в дорозі, а вишукала в своїх «архивах» оцей, найменший.

— Про які архиви й говорите? — уже запитує Василь Олекс., що стояв далі, в розмові з кимось іншим, але краєм вуха почув це магічне для нього слово, — може про... — назвав якісь архиви, — (то як би час, а дозвіл я міг би дістати...

— Тобі тільки архиви й снятяться, — каже йому жінка. Під загальний регіт і моє засоромлення, йому пояснюють про те що йде мова.

Довідуємося від лоцмана, давнього знайомого В. О., що вже не раз возив його з екскурсіями на пороги, що вода сприятлива цей рік, пора саме добра і «як не налетить де полоса», то можна буде безпечно пройти «старим, чи козацьким ходом», і е звешаючи нїде в кангли.

В Лоцманській Каменці розмістилися ми в дубі з харчами й манатками, зайвого не можна було набирати. До нас, крім лоцмана і його підручного, сів на підмогу ще син лоцмана, молодий парубок, що саме «привчався» на лоцмана. Течія на Дніпрі тут ще не була сильна і треба було підгрибати: бажалим дозволяли потроху гребти тут і пізніше, где тільки на тиховодді, між порогами.

Коли є щось краще за саму подорож, то це її початок, те невідоме ще, маняче і якому идеш назустріч, як от ми плили серединою Дніпра погожим ранком назустріч вражінням і пїгодам, які нас чекали.

За Лоцманською Каменкою показав нам В. О. село, теж лоцманське, Старий Кодак, чогось перехрещене російською адміністратцією на Кайдаки; на лівому березі велике село Чагли. Ми не мали часу спинитися в Старому Кодаку подивитися на слїди Бопланової фортеці, від якої, кажуть, вали ще знати. На горі видно було дуже гарну церкву.

Вже за кілька верст чути, як гуде перший поріг «Кодацький»; він на чотири лави. Від цього порогу вперше дістаємо вражіння, яке не покидає нас увесь час подорожі: як від чогось, хоч і рухливого, где одвічного. Про пороги — найдавніші згадки в Геродота, отже з часів вже по заснуванню на березі Чорного моря грецьких колоній Ольвії та Пантикапей; пізніші й повніші — в Костянтина Багрянородного, який жив більш, ніж півтори тисячі літ пізніше і яких тисячу літ перед нашою добою. По-над дві з половиною тисячі літ, а рудло Дніпра, між гранітовими скелями тут, мабуть, з того часу не змінилося.

Гребти майже не треба було: течія скрізь була така сильна, а на самих порогах несло знеймовіною швидкістю: «Ненаситецький», наприклад, одну верству завдовши, ми пролетіли менше, ніж за три хвилини.

Поріг буває звичайно на кілька лав, иде від берега до берега. Забора те-ж починається від берега, але загорожує річку тільки частинно, до половини або й більше, так що лишає вільне місце для проходу. Здалеку поріг реве й гуде, где ближче можна розрізнити й інші голоси: гуде та вода, яка падає суцільною течією з лави на лаву; вода-ж яка кидається скажено по-між каміннями, що стирчать з води, має інший голос: кипить, шумить, брїзкає, піниться навколо каміння: це називають виром. Не дай Боже попасти дубові, або глотові у такий вир!

Лоцмани переш порогами хрестяться, кажуть: «Дай, Боже!» Поминувши поріг так само здіймають шапки й хрестяться: «Дай Боже й делі!». Лоцман дає коротку команду: «шабаш», або якусь іншу, где часто, за гудінням порогу, його голосу не чути і він керує знаками, найбільше очима, здалося мені: я часом сиділа напоти нього і не могла одвести очей від його твердого, владного погляду.

Спї обую переказати словами, як саме проходимо поріг. Насамперед поріг «чути», за кілька верст. Потім, як наближаємося, видно, як напереді плигають дрібні хвилі з білою піною на вершках, зовсім як буруни на морі. Нарешті видно й каміння: їх видно менше, коли вода висока, як мілка, то — більше; між ними вири і пройти поріг можна тільки в одному місці: туди й треба сверувати судно. От лоцмани явсь зглянулися, старший подав знак: все на човні зати́ха і кам'яні, бо наперед сказано було, що не можна рухатись, а особливо стерегтись, щоб яким не-

будь раповим рухом не змінити рівноваги човна, на яку розраховує лоцман, бо він-як знає свій дуб і яку ми собою вагу приблизно уявляємо. Крім як на лоцмана, я не радила б у той саме час ні на кого дивитися: обличчя в тих, кого мені видно було, помітно зблідли, очевидно і в мене так само. Напереді гуде і, чим ближче, то виразніше, чути шипіння води у вирах між каміннями. Раптом серце спиняється, в середині щось обривається. Вітерець лоскоче обличчя. Дуб летить. Робиться якось весело, а разом із тим страшно. Той плюскіт і хлопання води, оте кипіння стають десь зовсім близько, коло самого борту човна. Бризки осипають фонтаном — в спеку дуже приємно дістати такий душ. Це значить пройшли одну лаву. І так на кожній лаві, ана «Ненаситці» їх аж дванадцять. Дуб там плигає з лави на лаву. Серце то заміра, то скажено б'ється; той переляк, а разом з тим і радість, що п'януть, такжко висловити словами.

Раз, як виплили з якогось порога, мабуть «Лоханського», і наш дуб пішов повільніше, лоцман сказав нам, щоб оглянулись: там, де саме тільки що пронесло наш човен, видно було спад води по кількох лавах: знизу вони мали вигляд сходів, по яких ринула вода і несла плот; його спускав лоцман, стоючи посередині ксло стерна. У нас вдруге зазмегло серце, дивлючись, як величезний плот шугав з лави на лаву. Наш лоцман в дубі сидить, а на плотах вони стоять, бо стержні посередині, а спереду і ззаду плота величезні весла, звуться «бабайки». Під команду лоцмана на них налягають усі присутні на плоті «руки». «Дзержис за байайку, а то пропадзеш!» — дряжнять білогусів на Дніпрі, бо їх найбільше спускає плоти. Постать лоцмана на плоті була дуже імпозантна: височезного зросту, в широких штанах, випущених поверх хчобіт, «жілетці» та білій сорочці з довгими й широкими ксло руки рукавами. Так само одягнені й наші лоцмани, сороччи в них гаїно повищивані.

За «Кодацьким» порогом—«Сурський», малий, всього надві лави, одна з них називається «Чавунна». Дуже близько заним поріг «Лоханський», на три чи чотир' лави. Між цими двома порогами дуже гарне село, здається, Волоське.

По деяких селах ми пристаємо. На пристані нас зустрічають знайомі В. О., часом священники, найбільше учителі та семинаристи, пропонують молоко або чай. Організована була подорож дуже добре: наприклад, на ночлігах у Звоненькому, Вовнигах, Покровському все було для нас заздалегідь приготовано. Правда, було кілька ночлігів «непередбачених», але про те пізніше. Часом ми підвозили таких приятелів до сльідуючого села, або що. В одному з сіл за Старим Кодаком підсіли до нас учитель із жінкою, обоє молоді; здається, мали намір пройти із нами через усі пороги. Але це була не дуже щаслива додача: пані була боязька, верещала, а чоловік її кричав на неї. У нас відлягло від серця, як вони дуже швидко висіли, мабуть, не без натяку від В. О.

Третій поріг, «Лоханський» на три лави, кажуть дуже небезпечний. Поминаємо кілька забор, ледве помі них. На цих тиховодах плывемо помалу, спочиваємо, дістаємо харчі і підкріпляємося. Раз на день пристаємо де-небудь купатись, п'ємо чай або молоко за протекцією В. О. Він уміє стати душею такої подорожі: він знає назви не тільки порогів, їхніх лав і забор, але й камнів; часом питається в лоцмана: чи так? Той сміється: «Авже-ж так!»

«Старий, або козацький ход» іде по-під правим берегом, в найсильнішій течії; канали пороблено по-під лівим. Правий беріг здебільшого скалистий, часом це суцільні гранитові скелі, береги всипані велитенським камінням. Лівий беріг далеко від нас; він не такий суворий тут і голий, на ньому більше сіл, гаїв. Але часом обидва беріги однаково високі: Дніпро наче сповнений суцільними темносивими гранитовими скелями. Під оповідання В. О. пробуємо дивитись инцими очима на цей суворий краєвид: сиві скелі, сиве нагромаджене каміння, темносиня вода, здалеку сивозелені береги звичайного степового кельориту. Уявляємо собі як тут, більше, ніж за тисячу літ тому, спускалися вагіги: оче-

видно не менше примітивним способом, бо й наш такий. Тяжко й знайти, й увявити собі примітивніший спосіб: неоковидний дуб стогне й сідь іпить на кожному порозі, часом загуркотять дном по камінням; і він, і всі ми в руках одної людини з твердою, досвідченою рукою і гострим поглядом. Як виглядали варяги на тлі цього краєвиду? Пробеємо увявити собі їх самих, одягу й зброю, їхні вигуки. Найдавніші назви Дніпч овських порогів подає Костянтин Багрянородний: поруч із слов'янськими, схожими на наші теперішні, він дає щеї «руські», що звучать по скандинавському, очевидно варяжські. Василь Олекс. цитує кілька назв. Ну, й пам'ять у нього!

Наші предки слов'яне проходили пороги тако-ж не инакше, як ми: їхні лоцмани мабуть і хрестилися вже перед кожним порогом, як наші. Перед тим принесли жертви Перунові на Хортиці. Сторожно й обережно мусіли вони керувати, бо, крім порогів, у них була й инша небезпека: за скелями й каміннями ховалися й чигали на них кочевники. Печеніги вбили Святослава коло самих порогів: «Російское Общество Любителей Древностей» навіть пам'ятну табличку щ ибило йому на скелі коло Ненаситця. А запорожці? Як виглядали вони на тлі цього краєвиду, що від того часу напевно не змінився, такий він суворий і порожній і тепер: коло самих порогів здебільшого немає ні сіл, ні хат, ніякого житла, ні сліду людського.

Четвертий поріг «Звонецький», на чотири лави. В його грізному гудінні вчуваються дзвони. Мені хотілося-б пожити довший час над порогами: чи можна-б привичаїтись до цього грізного голосу? Наш дуб, скерований привичною рукою, стрункою пролетів чотири лави. За величезною скелею — село Звонецьке, наш перший ночліг. Панове наші десь у сіні ночували, мене поклали в селянській хаті на лаві під образами. Заснула тільки перед світом: дзвонив Звонець і зовсім не хотілося спати, навіть шкода часу було на спання.

Відпливши від Звонецького, так за сім верст, вже чути Ненаситець. Між ними Тягинська забора, завбільшки із справжній поріг. Назва її від річки Тягинки, але це не та Тягиня, каже В. С., що в думі про Івася Коновченка співається: «Пусти мене, мати, під город Тягиню погуляти»..., бо та аж за порогами.

Ненаситець, або Дід, має аже дванадцять лав: остання, біла, має найбільший спад. Білою вона зветься мабуть від тої піни, що її вкриває. Поріг цей більше версти завдовжки. Дуб наш скрипить і стогне. Лоцман не звертає очей від шляху перед нами, а другі два не зводять з нього очей: команду він може давати тільки очима, чи знаками, бо Дід реве, гуде, гремить так, що людського голосу не чути. Дух тобі забиває, серце замірає, і страшно і весело. Ці три хвилини, за які ми пролетіли поріг, здалися нам довгими, і як дуб хлюпнув з останньої лави серед стовбура бризок, тоді тільки відчулося, яке було напруження. Це-ж у нас, а в лоцмана? Воно в нього, правда, зовсім иншого гатунку.

Нижче Ненаситецького порогу ми пристали до берега: тут обидва береги скелісті, і каміння, каміння наверхано, вздовж правого берега особливо; найбільший з них «Монастирку» — ціла скеля. Видряпалися ми на каміння, звідти видно весь поріг, білий від піни, каміння в воді здається чорним, бо мокро. Видко наш шлях: згори здається вузьким. Аж тепер робиться справді страшно, і ще більше дивуєшся лоцманові. Вода тут, кажуть, не завжди однаково гуде і від тих варіантів знавці вгадують наперед погоду. І справді, часом реве, часом гремить, мов безпереривний грім, але здебільшого гуде, як великий дзвін, грізно і з переливами. Це там, де вода гине суцільною масою з лави на лаву. Темже, де каміння розриває її суцільність, вода скажено кипить і піниться у вирах, найстрашніший з яких «Пекло» на Ненаситці. Осьде воно, його видко добре з камня, на який ми видряпалися, а онде камінь «Крутько», який як ухопить, то на смерть закрутить. Показують скелю, звідки Катерина II, що їхала гідваном вздовж порогів, від одної новозбудо-

ваної «Потемкинської слободи» до другої, дивилася на Ненаситець. Щоб їй були повилазид! — додає хтось з нашого гурту.

Про канали, якими пробували полекшити спуск плотів, лоцмани ніколи не мають доброго слова сказати: як повна вода, то везуть тільки «старим козацьким ходом», а як мілко, той в каналах, кажуть, мілко. Крім того, канали погроблені по-під лівим берегом, а течія несе по-під правим: щоб попасти в канал треба вигрбатися із неї веслами, а це і тяжко, і не завжди безпечно, а до того, борсьн Боже, бува «набіжить плоса», себ-то несприятучий і несподіваний вітер.

Ще нижче Ненасиття ми пристали на піщаному острові, не записано в мене, як звється; купалися, ваї или кашу в лоцмановому казанку, лежали на піску; хоч сонце пекло, але з порога подихав вітерець. Ненаситець видно було звідси ще краще, ніж із скелі: білий від піни, він ринув просто на нас і ревів.

До нашого ночліга в селі Вовнигах треба було пройти ще один поріг Вовниг, чи, як його називають лоцмани, «Ону»; він за 13 верст від Ненасиття, а між ними шось аж 12 забор. Дніпро коло нього повертає круто праворуч. Де-які забори були великі і ревіли, мов справжні пороги, особливо Воїонова і Крґячина. «Ону», хоч і не такий грізний, як «Дід», але, кажуть, досить небезпечний. Він має чотирі лави, одна з них, так непоетично й образливо, звється — «Помийнища».

Ночували в школі, в погґснїх класах на підлозі, і спали мґло, може й тому, що слїдуочий поріг, «Будиловський», так близько, що чути разом обох і добре можна розрїзнити їхні гґлси. «Пройдеш «Дїда» й «Онука», не лягай спать», — кажуть лоцмани, — бо «Будило» розбудить». «Будило» має всього на всього дві лави. Дніпро тут мов скований в крутих скелистих берегах і кґмнїня наверхню величезного на берегах і в воді. Красвид від Ненасиття особливо дикий і грізний. Коло Таволжаного острова велика скеля Зміїна, в нїй є печера, чи була колись. Про неї, каже Василь Олександрович, згадується в Геродота: царський рїд Скитів походив від Геракла і царівни-Змії, що жила в печері над Дніпром.

За Будиловським Дніпро знов повертає лїворуч. Восьмий поріг звється «Лишний», має дві лави: нам, бувалим, здався не страшним, але лоцмани не люблять тут один камїнь на ім'я Швайка. Шість верст від Лишнього дев'ятий і останній поріг «Вільний», або «Зміїний», на шість лав; він дуже небезпечний, бо кожних дві лави треба повертати дуба в иншому напрямі; у самому виході з порогу тако-ж небезпечні скелі «Вовче горло»*). Ще одна забора й остання. Дніпро стає зовсім вузьким: шось 90 сажнів, зате неймовїрної глибини, глїве дуже швидко між прямовисних суцїльних, мов мур, скель. От-от буде Кичкас, мїст через Дніпро і Олександрівськ, де ми мали намїр зночувати. Але ще перед Кичкасом якось несподївно захмарилося небо, загукотів грїм. На тлі грандіозного краєвиду, вже самого по собі грізного, нам стґло якось моторошно. Та й лоцман, як ми потїм від нього почувли, був не дуже певний, бо ми були не пройшли ще якоїсь «Лоцманської скелі» на крутому повороті Дніпра коло Кичкаса. Цей вузький Дніпро, — зовсім наче яка инша рїчка, а не наш знайомий нам Дніпро, — став зовсім чорним і грізним; течія прґма мчала, береги — прямовисні скелі, і треба було задирати голову вгору, щоб побачити над ними небо, а звїдти і грїм, і блискавка. Кажу, що нам стґло моторошно, просто страх обняв, і то зовсім не той веселий страх, з яким ми летїли вниз серед бризок і піни і стї бали з лави на лаву. Першим зрадив цей стан стґаху й непевности малий Арсен: «Тату, а де ми будемо спати?» — записав він. «А що ми будемо їсти?» — підхопив йому в тон хтось із нас, бо в нас саме вийшли головні харчі — хлїб, і ми сподївглися підкупити на вечерю в Олександрівському. З нами був учитель, з якого села не пам'ятаю вже, і почав

*) Це нагадало мені «Gueule du loup» — небезпечний перехід у Валійських Альпах над Ронською долиною: наїрдня фантазія скї ізъ однакова.

радити заночувати в знайомій йому школі тут десь поблизу, де можна буде й хліба дістати. Лоцман пристав на пропозицію, але для розваги й піднесення настрою нам подобалося тягти й далі на різні голоси: «Пане отамане, де ми будем спати?» та «Що ми будемо їсти?» Бо В. О. з самого початку подорожі ми обрали за отамана, і так і величали. Тут-же В. Ф. Дурдоковський, здається, почав підбурювати: «Зробимо нашому отаманові «чогну раду!» З цього й почалося в нас, що ми час від часу [убили йому «чорну раду»: одно затигне: «Пане отамане, де ми будем спати?», друге підхопить: «Пане отамане, що ми будемо їсти?», решта гуде й воркотить, а В. Ф. Дурдоковський диригує бувало «чорною радою», ніби хором. Заночували ми в ту ніч в школі, в порожніх класах на підлозі, дістали й хліба на вечерю і вдосвіта вирушили. Поминули гарний скелистий беріг Хортиці, де не приставали, бо спішили до Александровська. Щоб зарання попасти до Нікополя. Тут ми попросилися із нашим лоцманом, його дубом і гребцями. Тут-же, на пристані, взяв В. О. інше судно, значно більше, з парусом і двома гребцями, і ми поплили до Нікополя, де попали, — більше того, нас там чекали, — до священника на обід. А якими варениками із вишнями й сметаною нас там приймали!

Нікополь, бувший Микитин Ріг, і перевіз через Дніпро скидається на велике гарне село, все в садах і левадах, а ніяк не на місто. Оглянули церкву, де було де-що із останньої Січолої церкви: запорозька Євангелія в різній, мабуть, срібній визолоченій оправі, аналой, подарунок Костянтинопольського патріарха з металею й шкіри, прекрасної роботи аґабського стилю, хрест із останньої Січолої церкви та інші. Були на стгому кладовищі, де запорозькі кам'яні хрести нагадали мені хрести на кладовищі у нас в Перешорах: цілком тої самої форми і, мабуть, з того самого часу. Над вечір поплили тим самим баркасом в с. Покровське на місце останньої Січі. Там ми заночували в священника, в якого три чи чотири сини були учні В. О. в катеринославській семінарії. Спати довелося навіть менше, ніж на лаві або на підлозі, бо як його було заснути з непривички в душну червневу ніч на таких перинах, як у пані-матки в Покровському?

Історичні асоціації не покидали нас на Запоріжжі і у Великому Лузі, самі назви: Базавлуг, Чортомлик, Великі Води — нагадували як не події, то місця з дум, де про них згадується. Вирвавшись із високих скель і розлившись в низьких берегах, Дніпро приймає тут так багато маленьких річок, розділяється на стільки рукавів і протоків, що тяжко нам серед них орієнтуватися. Характер краєвиду зовсім інший, вже не кажу про пороги, але інший ніж, наприклад, до порогів: часом плили ми широкими водами по-між порослих дубовим та іншим лісом берегів і островів, часом вузенькими протоками, немов зеленими тунелями, де верби й вільхи похилилися й поспіталися над головами. Оскільки на порогах характер річки суворий, остільки тут м'який, лагідний. Скрізь було видно видко роскішні зелені луги й сінокоси, звідки гарно пахло свіжим сіном. В Покровському ми оглянули місце останньої Січі, зруйнованої Текелієм 1775 року, де ще можна бачити сліди окопів. Крім спільних з рештою товаришів подорожі, у мене особисто була ще одна асоціація: наш прапрадід, запорожець Михайло, згідно з родиною легендою, був забитий при руйнуванні Січі і може й загинув десь на цім самім місці. Подивившись на сліди якихось окопів, бо більше нічого не видно, заїхали ми до села Капулівки, коло Чортомлика. Тут було, здається, місце другої, Чортомлицької Січі. Тут-же, на селянському городі одвідали ми могилу Сірка, славного Кошового отамана. Напис на великому камені досить добре можна було, за допомогою В. О. Біднова, розібрати. Сумно було дивитися на що занедбаду й майже забуту пам'ятку колишньої запорозької слави. Могила, кажуть, була висока, але, часто розорана, тепер ледве відрізнялася від ґрунту, поросла неґарно й нерівною травою й бур'яном. Могили інших видатних запорожців, які збереглися, кажуть, ще в гіршому стані.

Того вечера, на повороті до Нікополя, нас знов захопила буря і дощ із громом та блискавкою. Ми й так були запізнинились, бо баркас наш, важкий і неповоротний, довелося посувати наперед самими веслами проти течії, хоч вона тут і не сильна, бо вітру не було ані подиху: цілий день спека й духота страшенні, навіть на воді. Деся ізпівночі, правда, під самим Нікополем, «капітан» нашого судна сказав, що краще висісти й пійти пішки, то швидше будемо на місці. Висіли ми, вони прив'язали той свій баркас десь до берега і повели нас поночі по якомусь пішакому шосею. Пісок посувається під ногами, холодний дощ із вітром так і ріже, мов ножами, одягнені ми легко, промогли наскрізь. Темно так, що не видно найближчих до тебе, ідеш на голос. У всіх десь у глибині ворухиться думка: це-ж глупа ніч, до світу ще далеко, в такій дірі все замкнено, а паровплав наш униз по Дніпру іде аж уранці. В темряві, більше чую, ніж бачу, десь коло мене заспаний В. О. спиняється перевести дух: «От би тепер в корчму зайти та випити по чарці та погрітись!» — каже наш «отаман», а десь з дальшої темряви розтинається тоненький янгольський голосок Арсена: «А я мамі скажу!» Як ми не були сердиті, голодні й холодні і змучені, але всі вибухли реготом. Одрозу настроїв змінився, почали жартувати, «організували чорну раду»: «Пане отамане, а де ми будемо спати? Що ми будемо їсти?». В.Ф.Дурдуковський навіть затягнув якусь московську, популярну в семинарів пісню про Сусаніна: «Куда ты завелъ насъ, не видно ни зги!»

Треба сказати, що Арсен не раз під час нашої подорожі апелював до «маминою авторитету». Раз це було особливо смішно: захищаючи домашнє майно. Я вже згадувала, що харчі в нас були спільні: хто що дістав здому давав до гурту. Так було і з великою шклянкою мелинового варення, яку Біднови взяли здому. Вона ского спорожнілась. От сидить В. О. у човні, — ми плили саме на тиховоді між порогоми, під'їли і робили порядок в пакунках з харчами, — сидить В. О., держить ту порожню шклянку в руках і роздумливо питає, ні в кого зокрема, а так, взагалі: «Ну що його з цією банькою робити?» Хтось порадив: «Принесіть її в жертву Дніпрові», бо саме перед тим була мова про повдячні жертви варягів на Хортиці. Тільки встиг сказати: — хлюп! уже банька булькала в воді. «А я мамі скажу!» — розітнувся тоненький голосок. Це було вперше. Так бувало ще не раз і далі, то неженаті, бувало, й підсміювалися з В. О.

Нарешті прибилися ми до якогось заїзду, достукалися, і сяк так примостилися, щоб перебути до ранку. Великі люксусові пароглави «Кочубей» та «Іскра» робили навігацію між Олександрівськом і Херсоном і один з них прийняв нас у свої, справді вигідні, приміщення з Нікополя до Каховки, звідки ми мали намір звети в Таврійські степи в Асканію Нову, маєток колоністів Фальц-Фейнів, подивитись їхній славновісний зоологічний ад. З Каховки туди треба було їхати кіньми верст 60. З огляду на страшну спеку постановлено було їхати вночі, а до від'їзду ми перебули, на цей раз за протекцією Ф. Ол. Єфимова, в гостинній господі місцевого податного інспектора: отже на цей раз під покровом «фінансового», а не «духовного ведомства», вечеряли, а що в Каховці не було чого оглядати, то випили за той час пеймові ну кількість самоварів.

Про Асканію Нову не буду тут писати, бо довелося-б зробити окремий розділ. Згадаю тільки подорож, що відбулася на цей раз «по слідах чумаків», бо ми їхали почасти старим чумацьким трактом на Перекоп. Гарба наша, чи по херсонському мажара, не нагадувала чумацьку мажу, не «скрипіла й не рипіла», а таки добре тої охтіла, бо коні (а не повільні чумацькі воли) бігли досить швидко. На шість, мажара була повна з верхом свіжого пахучого сіна, в якому нас розмістили, мов ганчар горшки й макітри, так-що навіть не дуже й товкли один одного. Співали чумацьких пісень і, змучені всім попереднім, добре спали. Проте пригадую, що часто підводила сонну к слову з сіна, щоб вбрати очима в себе чарівну

картину безмежного, безкрайного, рівного, як стіл, степу, особливо як сідав великий червоний місяць.

Тако-ж пригадую вражіння від першої «кам'яної баби», яку побачила на степу коло Асканії Нової, на могилі порослій катраном та тирсою. На цім рівнім степу, на досить високій могилі, вона бовваніла здалека, за кілька верст. Досі я бачила цих «кам'яних баб» тільки в музеях.

Повернувшись так само, другої ночі, в Каховку, ми знов захопили «Кочубея» чи «Іскру», не пам'ятаю, до Херсона із наміром побувати ще в Алешках, на місці Запорозької Січі «під тугом». Мені-ж до того ще хотілося відвідати Грабенка, тепер уже те-ж небіжчика, давнього батькового приятеля, якого ми те-ж дуже любили. Не пам'ятаю, чому саме подорож в Алешки не відбулася: чи були які місцеві перешкоди, тому, що «влада і вплив» В. О. Біднова сюди не сягали, а може хто з нас поспішав, а за короткий час не можна було таку подорож зорганізувати.

Отже в Херсоні наш гурт розділився: одні повернулися до Катеринослава, другі, в тім числі й ми, поділися з Херсона нагір'ям до Одеси. Це було гідним закінченням нашої подорожі, початої на Десні, з-під Новгороду Сіверського. Величезний Дніпрівський, спільний із Бузьким, лиман мав те-ж стільки історичних спогадів, починаючи від руїн грецької колонії Олвії, що саме тоді розкопували. А до того погода була, як найкраща.

Треба додати, що, висівши в Каховці, ми побачили першу за цей щасливий тиждень газету, з якої вичитали, що в Сарасві саме вбито австрійського наслідника. Пригадую собі, що не звернули на цю подію ніякої уваги і, хоч Сергій Ол. Єфімов і казав, що це «пахне війною», та ледве хто з нас йому тоді повірив.

Скількох з нашого веселого гурту не стало за цей безпримірно бурхливий час! Немає Володі Шульгина, немає обох Біднових, а з ким із решти, як що вони ще живі, доведеться побачитись?

Вдячно і сердечно розпошались ми з нашим отаманом подорожі. Слідуюча моя зустріч із ним була в Празі, коло ліжка нашого хворого батька, за яким він доглядав, як за дітином. Сам він недавно перед тим поховав свого Арсена. Тепер і Василь Олексійович спочив навіки. Хочеться на прощання висловити вдячність дяді, що довелось знати його в житті: бо таку прекрасну, цільну і ширю душу не часто можна зустріти.

Ганна Чикаленко.

* * *

У мене немає книжки В. О. Біднова про пороги, ані жадної іншої книжки, щоб перевірити свою пам'ять, тому я користуюся тільки своїми короткими замітками, які робила під час подорожі, часто навіть на «дубі», на тиходві. Нотатка ця якимсь чудом зберіглась у мене і досі.

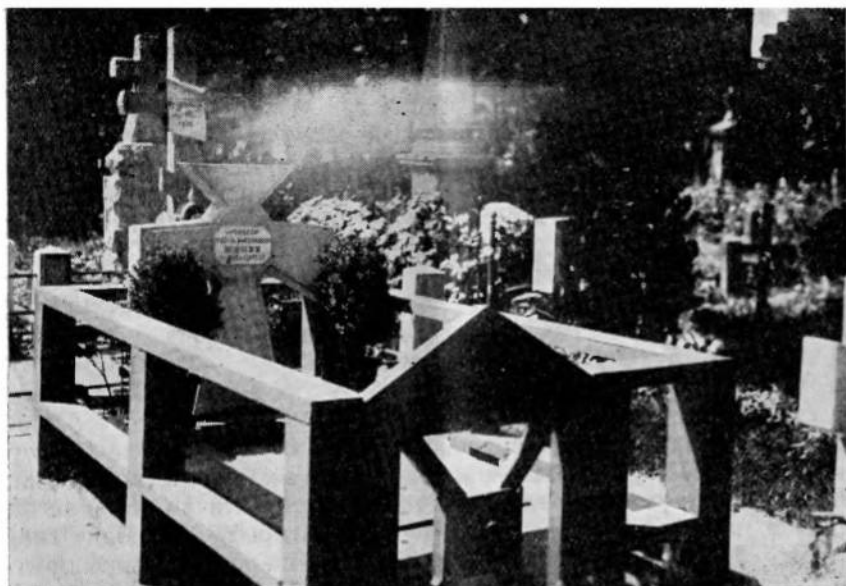
Г. Ч.

На могилі В. Біднова

---

10 травня с. р. минуло 40 днів од смерті бл. п. В. О. Біднова. Напередодні, 9 травня, відправлено було на його могилі урочисту панаяхиду, на яку прибули митрополит Православної Церкви в Польщі Діонісій, єпископ Отстрожський Симон, товариші небіжчика — професори Варшавського Університету та студенти. Могили вже частинно приведено до порядку — поставлено бетоновий сарко-

Могила В. Біднова на Вольському кладовищі у Варшаві

фаг з мозаїчною плитою, обсажено рослинністю, замовлено сталевий хрест, який вже й зрєблено.

Другого дня відбулася, тако-ж на могилі паґахида, уряджена Українським Науковим Інститутом у Варшаві, якого діяльним співробітником був небіжчик. Паґахиду відправив архимандрит Іларіон Баздекас, разом з архимандритом Григорієм Перадзе, настоятелем Вольської Церкви протоієреєм Коваленком і о. о. виховниками інтернату православної теології. Співав хор студентів православної теології. В паґахиді взяла участь майже ціла українська колонія у Варшаві.

Ввечері того-ж дня Український Науковий Інститут улаштував академію, присвячену пам'яті небіжчика. Саля була переповнена вщерть. Всі, що знали прсф. Біднова, зійшлися до Інституту, щоб віддати йому останню пошану. Серед присутніх найбільше було студентів Православної Теології — учнів прсф. Біднова.

Академію відкрив теплєм, зворушливим словом директор Інституту проф. О. Лотоцький:

«Наша участь в сьогоднішньому жалібному святі дала нам з новим болем відчути ту тяжку втрату, яку понесло українське громадянство із смертю Василя Олексієвича Біднова. Кожна смерть—це удар для тих, що залишаються. Людина за час свого існування пускає коріння вглиб того життя, серед якого існує, і розгалуджує свої зв'язки з собі подібними. Тим то, коли вирвати її з життя, то це бо-

луче відбивається на тих, хто ще в житті залишається. Особливо, коли людина, крім особистих зв'язків з близьким оточенням, зв'язується з ширшим колективом своєї громади і цілої нації.

«Небіжчик В. О. Біднов якраз був тим, чия смерть викликає справді великий біль. Надзвичайна, просто надмірна його скромність з мусу тяжила над нами. Ми його високо цінили, поважали, любили, — це останнє не часто буває в людській громаді, — але лише тоді, коли не стало між нами цієї тихої, соромливої назверх постаті, ми глибше зрозуміли, що саме ми втратили, який скарб чистої душі, посвятної праці, безоглядної та безмежної відданності інтересам громади і нації».

Присутній у Варшаві прсф. Д. Антонович виголосив далі доповідь про наукову діяльність небіжчика.

Був це історик-фактист, — говорив прсф. Антонович, — один із епігонів того славного покоління українських учених, які стояли на ґрунті опрацювання архивного матеріалу і устійнення історичних фактів. Це був історик не модний. Він не був синтетиком і уникав висновків. Проте висновки самі насувалися читачам. За найголовнішу в науковій діяльності проф. Біднова проф. Антонович вважає працю «Запорожський Зимовик», де автор широко вияснив причини колонізаційних неспроможностей запорожців. Подавши великий фактичний і бібліографічний матеріал наукової праці прсф. Біднова, проф. Антонович закінчив словами, що вага Біднова, як вченого, ще не оцінена належно, але надійде час, коли науковий світ зрозуміє, якою величиною був небіжчик.

Третім з черги забрав голос прсф. сор університету архимандрит Григорій Перадзе, підкреслюючи незвичайну скромність небіжчика, його аскетизм і відданість інтересам своєї батьківщини.

На закінчення, в імені студентів, учнів проф. Біднова, виголосив сердечну промову студент університету В. Гнатюк. Цю промову, витриману в теплому тоні і овіяну почувачням правдивого жалю, подаємо в цілості, як свідоцтво відношення студентського загалу до покійного професора Біднова:

«Вже місяць минув, відколи холодного весняного дня задзвонили дзвони, сповіщаючи про те, що відійшла з цього світу праведна душа. Луна їх сумно відбилась у серцях православного й українського громадянства, бо втратило воно одного з найкращих громадян і вчених... А найбільше відчули цю втрату студенти. В особі бл. п. проф. В. Біднова втратили вони не тільки цінного професора, але і справжнього свого вихователя. Бо-ж проф. Біднов, крім навчання словом, навчав ділом і прикладом. Для нас студентів він був взірцем, як глибоко віруючий християнин, як людина цілком віддана науковій праці, що з батьківською любов'ю ставиться до студентської молоді.

«Як тільки вдарять в дзвін на службу Богу, вже спішить було покійний професор до церкви і там ставить свічки перед св. образами, кладе земні поклони й молиться щиро, так, як може молитись глибоко й правдиво віруючий християнин.

«Слово з ділом в житті прсф. Біднова завжди йшло в парі, бо

був він героєм духа. Він просто й рівно йшов вперед, не зважаючи на всі ті моральні й фізичні перешкоди, що судила йому доля, та ніс світло науки й знання для молоді.

«Завдяки своїй відданості науковій праці й непересічній пам'яті пок. професор був незамінним помішником у працях студентів. Незалежно від того, в якій ділянці богословських наук працював студент, уважав за необхідне передусім звернутись до проф. Біднова за вказівками. І там... двері маленької кімнатки радо й добродушно відчиняв перед студентом сам покійний професор. Відчиняв у всяку пору, коли тільки був дома. Просив сісти студента, й сам сидючи в дуже скромній позиції, питав: «Чим могу служити?» В розмовах з студентами обходився просто, щиро, зичливо, — по батьківськи; як великий знавець бібліографії й літератури, з пам'яті любив указати рік видання, назву статті, а часто навіть сторінку журналу, на потрібну для студента тему. Вказівки завжди були точні.

«Часом професор любив говорити з легким, добродушним юмором. Колись, пам'ятаю, застав я професора над пачкою книжок і газети «Діло» та в розмові висловив здивування, що професор має стільки газет. «А ви як думали, що в мене безділля?» — й обличчя професора всміхнулось добродушно. Це послужило приводом до цілого ряду закидів, що студентство мало працює. Звичайно такі, часто дуже справедливі, закиди вислухувались без образи, а навіть з приємністю, бо відчувалось щось родинне, тепле, батьківське в такій розмові.

В своїй професорській діяльності небіжчик взагалі був строгий і педантичний у відношенні до студентів, але це ніскільки не перешкоджало відноситись до нього з пошаною й любов'ю.

«Досить часто відвідували студенти маленьку кімнатку самотнього професора й завжди виходили задоволені й вдячні. А професор зіставався сам при праці, оточений фоліантами книжок, і... чомусь маленька ця кімнатка в уяві студента росла, набірала якоїсь надзвичайної ваги.

«Крім офіційної професорської діяльності, проф. Біднов приймав ще живу участь у студеському житті. Тільки треба було повідомити, що буде зібрання секції абстинентів або сектознавчої секції, якої був покійний професор керівником, і проф. завжди акуратно приходив, був присутній на зібраннях, де студенти читали реферати, й завжди забірав слово, даючи цінні доповнення або виясняючи питання.

«Взагалі покійний професор Біднов працював, де міг і скільки міг до останнього часу свого життя. Хоч був він уже зовсім слабкий, проте ще провадив лекції, вчився польської мови, перед відходом до шпиталю написав оголошення, що завішує виклади тільки на біжучий тиждень, а в шпиталі журився, що не скінчив читати курсу.

«Сьогодні не можна спокійно сказати про те, що богословська наука втратила велику наукову силу, український нарід горячого патріота, православне християнське громадянство справжнього християнина й громадянина, а студентство дорогого вчителя».

А. К.

Свято десятиліття Товариства Музею Визвольної Боротьби України в Празі

30 травня с. р. у великій аудиторії філософічного факультету Карлового університету в Празі, на Бжеговій вул. відбулася урочиста академія з нагоди 10-ліття Т-ва «Музей Визвольної Боротьби України» в присутності представників 35 різних установ і організацій та численних гостей і членів Т-ва. Аудиторію прикрашали плакати із закликом про жертви на Український Дім у Празі, що їх мистецьки виконав М. Михалевич, недавно визначений премією на конкурсі плакатів у Мистецько-промисловій школі в Празі. Тут-же в салі за двома столиками переводилася збірка ювілейного дару.

Відкриваючи збори, голова Т-ва акад. проф. д-р Ст. Смаль-Стоцький виголосив святочну промову про значіння Музею, як пам'ятника творчого національного духа. Навівши в коротких словах історію визвольної боротьби України від часу, як Русь-Україна втратила свою політичну самостійність аж до недавнього зриву всього українського народу в боротьбі за відновлення своєї державної самостійности, проф. Смаль-Стоцький вказав, що остання визвольна боротьба спонукала українське громадянство подбати про збереження для потомства пам'яток тої завзятої боротьби, щоб таким чином удержати і все наново оживляти традицію визвольних поривів мас і одиниць, в цілості й у подобицях.

«Скільки прикладів із історії українського народу могли б ми тут навести,—казав він,—на доказ того, що ми не вміли зберегти для потомства тих «тяжких діл дідів наших», щоб на них будувати величній храм своєї будучности; скільки їх змарнувалося, занепалося, марно для нас пропало; скільки зусиль нам тепер потрібно, щоб одну чи другу таку велику пам'ятку одвоювати для себе, для української нації. Згадаймо тільки найкращий твір поетичний з 12 ст.—«Слово о полку Ігоревім», за який треба аж бої зводити, щоб доказати, що це твір українського духа. А які пам'ятки своєї визвольної боротьби за Хмельницького, Дорошенка, Мазепи зберіг наш народ для себе так, щоб вони послужили йому могутнім підпалом любови до батьківщини й дальшої боротьби й дійсного визволення України з неволі?... Нас навчили шанувати Хмельницького не так за його визвольну боротьбу України, як за те, що він своєю булавою вказав на Московщину, ніби-то «вол'їм під царя московського, православного», та що він ніби-то царя московського зробив нашим українським батьком... Нас навчили зневажати й проклинати Мазепу, як зрадника народнього, а його визвольну боротьбу уважати ганебною, самолюбною забаганкою, щоб самому стати володарем України та завдати український народ у свою-ж і панську неволю. І ми цуралися навіть імені цього найбільшого українського патріота»...

На щастя, між українцями знайшлися «висококультурні одиниці, як Василь Гарновський, український археолог, німець зроду Олександр Поль та митрополит Андрей Шептицький, що пізнали велику вагу Музею та своїм коштом довершили діло, на яке народ не міг ще сам спромогтися. Аж по світовій війні... відчув український народ сам... велику потребу зібрати пам'ятки тої визвольної боротьби до купи, щоб нічого з них не стралилося, нічого не занепалося, та зберегти їх на науку грядучим поколінням. Так повстало наше Т-во «Музей Визвольної Боротьби України». Закінчив свою промову голова Т-ва закликом до всього свідомого українського громадянства допомогти Управі довершити її велике завдання—як найскорше збудувати Український Дім у Празі, а тако-ж подякою присутнім гостям чехам, як рівно-ж усьому чехословацькому народу та п. президентові Чехословащини Т. Масарикові за прихильність до українського народу.

Секретар Т-ва проф. С. Сірополко у своїй доповіді подав коротку історію Т-ва за 10 років його існування. Установчі збори Т-ва, що відбулися 28 травня 1925 року, в присутності 22 членів під головуванням проф. д-ра В. Старосольського та при секретареві зборів д-рові М. Коновальцеві, поставили на чолі Т-ва акад. проф. д-ра І. Горбачевського. Висловлюючи установчим зборам подяку за довіря, проф. І. Горбачевський проіобіцяв, як читаємо в протоколі установчих зборів, «всіх сил доложити, щоб Музей міг як найбільше сповнити своє задання». І свою обіцянку проф. І. Горбачевський вповні виконав. Проф. І. Горбачевський незмінно стояв на чолі Т-ва до 8 квітня 1935 року, коли, з огляду на стан свого здоров'я, змушений був зняти свою кандидатуру на голову Т-ва. Загальні збори 8 квітня 1935 р. іменували проф. Івана Горбачевського почесним членом Т-ва за його цінну й продуктивну працю в Т-ві протягом 10-ти років. Ще рік перед тим, 21 червня 1934 р., загальні збори ухвалили заснувати при Музеї бібліотеку ім. проф. І. Горбачевського на пошану його 80-літнього ювілею.

На установчих зборах проф. д-р В. Старосельський підкреслив, що статут Т-ва базується на двох засадах: Т-во є надпартійною організацією та є інституцією наукового характеру. Про те, що Т-во дійсно буде стояти на науковому ґрунті, запорукою тому служить, як висловився на установчих зборах проф. Д. Антонович, уже сьмий факт вибору голови Т-ва в особі проф. І. Горбачевського. Від 28 квітня 1935 р. на чолі Т-ва став член-фундатор Т-ва акад. проф. д-р С. Сміль Стоцький, що незадовго перед тим увійшов до складу Управи, як представник Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові.

Навівши далі догладно всі ті митаґства, що їх пережило Т-во, не маючи протягом чотирьох років жадних коштів, щоб винайняти помешкання для Музею, доповідач указав на велику заслугу перед Т-вом українського громадянина Келініка Лисюка, що від 1 грудня 1926 р. аж дотепер оглачує своїми коштами помешкання Музею. Загальні збори 8 квітня 1935 року іменували К. Лисюка почесним членом Т-ва за великі заслуги його перед Т-вом.

Тепер Управа напружує всі свої зусилля, щоб як найскорше забезпечити Музей власним будинком. Далі секретар подав де-кільки цифр із історії товариства. За весь цей час до Т-ва належало 162 члени, з них вибуло добровільно 3, за невивплату членської вкладки 30 та за смертю 7, а саме відійшли від нас проф. Р. Лашенко, д-р М. Левицький, д-р Я. Огородник, Н. Лотоцька, доц. Голіцинський, проф. К. Лоський та проф. В. Біднов. Ото-ж, в даний момент налічується в Т-ві 122 члени, в тім числі 2 почесних.

Свою доповідь секретар Т-ва закінчив висловом щирого признання, що Т-во знаходило весь час у своїй діяльності та в своїх починах повну підтримку як з боку широких верств українського громадянства, так і з боку майже всієї української преси, — розуміється, по-за межами сов. України. Все це окриляє Управу надією, що українське громадянство допоможе їй довершити розпочату загально-національну справу — збудувати в ювілейному році Т-ва Український Дім у Празі, як пам'ятник героїчної боротьби українського народу за свою незалежність.

На пропозиції голови проф. С. Сміль-Стоцького, збори вшанували пам'ять померлих членів Т-ва вставанням.

Заступник голови Т-ва проф. А. Яковлів подав зборам відомості про те, як повстала думка в Т-ві збудувати для Музею власний дім та які наслідки дела збіркова акція до 30 травня с. р.

Ще загальні збори 9 червня 1927 р. ухвалили пропозицію В. Старосольського звернутися до українського громадянства з відозвою про пожертви на будову власного дому для Музею, але ця ухвала не мала тоді відповідних умов для переведення її в життя. Пізніше це питання порушив К. Лисюк в засіданні Управи 10 липня 1929 р., але лише в жовтні 1932 р. розпочелася збірка на Український Дім у Празі після того, як український громадянин меценат Яків Макогін висловив готов-

ність додавати від себе 100 доларів на кожні 100 дсл., що поступають до каси Т-ва на будову Українського Дому в Празі, з доведенням загальної суми своєї пожертви на цю мету до 2-3-х тисяч доларів. До цього часу фонд Українського Дому визначається в сумі 166,260.69 кор. ч., а разом з депонованими жертвами та зголошеними зобов'язаннями — в сумі 188,820,69 кч. Збірка розпочалася 2 жовтня 1932 р. До кінця того року вплинуло 39 жертв на суму 2,893,20 кч., в 1933 році поступило 395 жертв на суму 23,452,70 кч., в 1934 р. — 942 жертви на суму кч. 63.360,86 кч. та в 1935 р. — до 30 травня с. р. — 452 жертви на суму 46.469,03 кч. Пожертви поступають від установ, організацій і поодиноких осіб як своїх, так і чужинців, при чому розмір жертв починається від 50 гележів і не завжди в грошовій валюті, — так, наприклад, із Закарпаття надійшла жертва — барильце меду. Що-до землі під будову Українського Дому, то магістрат міста Праги визначив учасок землі 497 кв. саг на Стешешовіцах проти Югославського коледжу; учасок здається в оренду на 30 років за плату кч. 309 річно з правом продовження оренди на дальші 30 років. Згідно з проєктованим планом будова Українського Дому обійдеться мінімум 450.000 кч. Збіркова акція планомірно й прогресивно розвивається, а тому Управа має тверду надію, що потрібну суму збере і дім для Музею збудує.

Директор Музею проф. Д. Антонович у своїй доповіді про діяльність Музею вказав, що не в силі подати всебічного опису тих збірок, що їх зберігає Музей, тим більш, що значна частина їх переховується в паках в гаражах при помешканні Музею. Одне може сказати, що Музей посідає майно величезної цінності, на придбання якого не витратив Музей жадної копійки, бо з принципу нічого не купує, а лише приймає в дар чи в депозит. Отож, Музей є ділом і власністю всього українського народу. Музей складається з декількох відділів — військового, політичного, мистецького, бібліотечного, культурного, пресового та архивного. Особливо багатим є відділ преси, де вже тепер налічується 1277 назв українських часописів з цілого світу. Тому що Музей займає дуже мале помешкання, яке не дозволяє як слід розмістити матеріяли й збірки для демонстрації відвідувачам Музею, Управа ухвалила влаштувати виставки вибраних експонатів Музею з помешканні Мистецько-Промислового Музею до 9 червня включно.

Скарбник Т-ва п. Є. Вировий оголосив список жертводавців-добродіїв Музею Визвольної Боротьби України, занесених в Злоту Пам'ятну Книгу Т-ва, та список жертводавців-фундаторів Українського Дому в Празі, занесених до Пам'ятної Книги Т-ва.

Останньою точкою програму академії було привітання делегатів установ і організацій та привітальні адреси. За браком часу голова зборів не міг уділити слова тим, хто бажав виступити з усними привітаннями. Винятково, з ухвали Управи, уділив він слово делегатові Українського Університету в Празі проф. Д. Дорошенкові та оголосив писемні привітання чеською мовою — від прематора м. Праги д-ра К. Бакси, особисто секретаря шкільництва та народньої освіти, ректора Карлового Університету проф. д-ра І. Драховського; ректора чеської техніки в Празі проф. інж. д-ра Б. Тольмана, декана правничого факультету Карлового Університету проф. д-ра Функа, Технологічного Промислового Музею в Празі, Дирекції бібліотеки парламенту Чехословацької Республіки, секретаря Робітничого Гімнастичного Союзу в ЧСР та Чехословацько-Українського Об'єднання в Бїні.

Секретар Т-ва оголосив список привітань, що надійшли від українських організацій та поодиноких українців із зазначенням, хто саме одночасно з привітаннями надіслав ювілейний дар і в якій сумі на будову Українського Дому в Празі. Привітання надіслали: Український Академічний Комітет у Празі, ректорат Української Господарської Академії в Подєбрадах, ректорат Українського Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова в Празі, Українська Академія Пластичного Мистецтва в Празі (300 корон), Українська Наукова Асоціація, Українська

Реформована Регельна Гімназія в Ржевніцях, Яків Макогін, Українське Бюро в Женеві, Українське Бюро в Лондоні, Об'єднання Українських Організацій в Америці, з Н'ю-Йорку отець Понятишин (100 дол.), Церква св. Юра (25 дол.), О. Тагнавський (10 дол.), Апостольство Молитви (5 д.), Ірена Тагнавська (5 дол.), Червоний Хрест (5 дол.), 5. Округа гетьманців (5 д.) з Н'ю-Йорку, Комісія академії пам'яті М. Грушевського, Детройт (25 дол.), Союз Українок, Детройт (10 дол.), В. і К. Кедговські, Меточін (10 дол.), о. П. Білон, Трентон (3 дол.), Ю. Флічук, Вегривил (1 дол.), Українське Т-во «Просвіта» в Аргентині (кч. 109.30), Українське Т-во «Сокіл», Буенос Айрес, Вячеслав Прокопович і Бібліотека ім. Петлюги в Парижі, Редакція тижневика «Тризуб», Рада Української Громади в Кгезо, Українська Громада в Шелеті, Український Науковий Інститут у Берліні, Український Студентський Дім у Берліні, Українська Громада в Німеччині, Українська Національна Рада в Бельгії, Українська Громада в м. Брюсселі, Т-во «Незалежна Україна» в Бельгії, Європейське Об'єднання Українських Організацій на чужині, Брюссель, Українська Громада міста Л'єжа, Українська Громада м. Шарлеруа, Українська Громада м. Серента, Українська Громада в Люксембурзі, Українське Національне Об'єднання в Берліні, Союз українських студентів «Основа» в Данцігу (50 корон), Українське Студентське Т-во «Січ» в Граці (Австрія), Українська Громада в Туреччині, Союз Українських Організацій в Болгарії, Українська Громада в Білгороді, Комітет Українських Емігрантів в Румунії, Литовсько-Українське Т-во любителів сцени і пісні, Ковно, Наукове Т-во ім. Шевченка у Львові, Т-во «Просвіта» у Львові, Національний Музей у Львові, Ревізійний Союз Українських Кооперативів у Львові, Семинар слов'янської філології при Богословській Академії у Львові, Українське Т-во допомоги емігрантам з В. України у Львові, редакція журналу «Життя і Знання» у Львові, Музей Т-ва «Лемківщина» у Сяноці, Т-во «Яворівщина», Яворів, Т-во «Боян» у Коломиї, Читальня Т-ва «Просвіта» в Рахові на Закарпатті; Український Науковий Інститут у Варшаві (дар 10.000 корон ч., зібраних 6 травня 1935 року: Український Науковий Інститут у Варшаві 1000 кч., проф. О. Лотоцький 1000 кч., проф. Р. Смаль-Стоцький — 1000 кч., д-р. М. Коважевський — 1000 кч., «Прометей» — 1000 кч., Т-во Допомоги Студентам — 1000 кч., М. Чеботарів — 1000, проф. Андрієвський — 1000, О. Бакалло — 500, П. Зайців — 150, В. Якубовський — 150, Громада старшин 6 дивізії — 100, Союз Українок — 100, інж. Є. Гловінський — 100, Спілка Українських Інженерів — 100, редакція «Ми» — 100, Когпорація «Запорожжа» — 100, о. ректор Пушкарський — 177 золот., Українське Правниче Т-во — 25 золот., А. Крижанівський — 11,10 зол., ген. Загородський — 10 зол., О. Ярошенко — 10 зол., фракція УСДРП — 10 зол., Варшавський відділ УРДП — 10 зол., інж. М. Дерев'яно — 5 зол.); Українське Военно-Історичне Т-во у Варшаві, редакція журналу «Табір», Варшава, д-р Й. Риба (30 к.), Союз Кубанців в ЧСР (10 кч.), Український Січовий Союз закордоном (100 кч.), Союз Українського Сокольства закордоном, Старшинський Клуб у Празі, Старшинський Клуб у Парижі, Т-во Лицарів Залізного Хреста, Т-во «Запорожців», Т-во українських Вояків у Бельгії, Союз 6. Українських Старшин в Чехословаччині, Гурток Приятелів Українського Пласту в Празі, Союз Українських Пластунів Емігрантів у Празі, Гурток Старших Пластунів «Україна» в Празі, Видавництво «Український Пласт» у Празі (30 кч.), Історично-філологічне Т-во в Празі, Українське Об'єднання в ЧСР, Т-во Українських Інженерів у ЧСР, Т-во «Єдність» у Празі, Союз Організацій Інженерів Українців на Еміграції, Українська Жіноча Національна Рада, Український Жіночий Союз в ЧСР, редакція часопису «Український Тиждень», Прага, Празько-Полдебрадська Громада Радикально-Демократичної Партії, Українське Педагогічне Т-во в Празі, Союз Українських Журналістів і Письменників на Чужині, Прага, Д. Євстафіївч, Кіцмань, д-р М. Гелін, Бесарабія, Д. Виноградник, Румунія (зголосив 2000 лей), д-р В. Старосольський,

Львів, В. Дорошенко, Львів, А. Мельник, Львів, О. Калужний, Ковель (2 зол.), В. Клепарь, Закарпаття, П. Скоропадський, Берлін (зголосив 100 марок), д-р З. Кузеля, Берлін, Б. Шемет, Берлін, М. Троцький, Женева, І. Баграк, Франція, С. Лотоцький, Польща (5 дол.), О. і А. Кочани, Америка, ген. М. Омелянович-Павленко, проф. М. Лорченко (50 кч.), Прага.

Закриваючи збори, проф. С. Сміль-Стоцький висловив шире подяку всім гостям і членам Т-ва за те, що вианували своєю присутністю ювілейне свято Т-ва, та запросив їх на відкриття виставки, що відкрилася безпосередньо після закриття святочної академії.

На святі 10-ліття Т-ва зложили ювілейний дар: акад. проф. д-р С. Сміль-Стоцький, інж. Й. Кан — по кч. 200; д-р Ю. Добушовський — кч. 100, Є. Вировий, М. Літвицький, М. Міксова, Празько-Подєбрідська Громада Рад.-Демократ. Партії, Б. Ставинський, Українське Об'єднання в ЧСР, проф. А. Яковлів — по кч. 50; проф. А. і М. Агтимовичі, Д. Антончук, проф. Б. і Н. Іваницькі, Л. Мала, проф. Б. і М. Мартоши, проф. К. Мацієвич, С. Медведик, П. і М. Росіневичі, проф. Ф. і О. Слюсаренки, — по кч. 20; З і Ів. Мірні — кч. 15; діти з Притулку в Подєбразах — кч. 12; проф. Д. Дорошенко, М. Матюшенкова, інж. Ф. Кордонський, доц. І. Кабачків, проф. Д. Антонович, д-р О. Бєлабас, Л. Садовська, Н. і М. Битинські, доц. Г. Омельченко, Н. і Д. Козицькі, проф. К. Стахівський, К. Тедосійв, Р. Сімович — по кч. 10; д-р К. Осауленко — кч. 6, Гурток старших Пластунів «Україна», доц. О. Бочковський, К. Антоновичева, проф. д-р О. Гайманівський, М. Бутович, У. Самчук — по кч. 5; доц. д-р П. Феденко — кч. 3; М. Михалевич і В. Петрів — по кч. 2; разом — кч. 1230.

Виставка вибраних експонатів з Музею Визвольної Боротьби України в Празі

Од 30 травня до 9 червня с. р. була в Празі виставка вибраних експонатів з Музею Визвольної Боротьби України, влаштована цим Музеєм знагоди 10-тиліття свого існування і з метою дати можливість ширшій громаді познайомитися з пам'ятками, які зберігаються в Музею Визвольної Боротьби України. Тому що помешкання, в якому тепер міститься Музей Визвольної Боротьби України, як відомо, дуже тісне і не лишень не дозволяє на влаштування в ньому якоїсь спеціальної виставки, але не може вмістити і кільканадцятьох одвідувачів одночасно, виставку довелось розмістити в чужому помешканні — в одній сзалі Мистецько-Промислового Музею, що знаходиться в центрі Праги, напроти чехословацького парламенту. Біля будинку Мистецько-Промислового Музею на спеціальній шоглі ввесь час, поки була ця виставка, маяв блакитно-жовтий прапор, згідно з тим порядком, що його додержується Мистецько-Промисловий Музей при влаштуванні чуженаціональних виставок.

На виставці можна було оглядати і ті пам'ятки, що їх не виставлено в помешканні Музею Визвольної Боротьби України, бо, як і більшість пам'яток Музею, лежать всни там запаковані. На виставці були заступлені всі відділи Музею Визвольної Боротьби України, крім музейної бібліотеки та відділу періодичних друків. Отже були фотографії з життя Українських Січових Стрільців; праці українців-полонених у Німеччині за світової війни (табори Раштадт, Зальцведель і ин.), численні фотографії з таборового життя, таборові гроші, фотографії з життя Союзу Визволення України; окрему вітрину займали різні друковані універсали (між ин., Універсал Першої Державної Думи в Росії з 1906 р. українською мовою, III Універсал Центральної Ради), відозви (серед них декільки українською та польською мовою з листопадних днів у Львові,

а тако-ж прокламації повстанських отаманів Григорієва та ген. Гулого-Гуленка), накази та закони; фотографії (Третій Український Військовий З'їзд у Києві в жовтні 1917 р., «Синежупанники», студентська чота, перегляд війська у 1919 р. та ин.), військові шапки, мундури, кулі, багнети, відзнаки, малюнки одностроїв, образи І. Іванця; з дипломатичного відділу були виставлені фотографії з моменту підписання Берестейського договору в 1918 р., фотографії документів з мирових переговорів між Україною та сов. Росією в Києві в 1918 р., фотографії персоналів головніших українських посольств і дипломатичних місій в чужих державах; далі були фотографії з життя інтернованих українських вояків у Чехії та Польщі, з студентського життя, портрети визначних українців, що померли на вигнанні, портрети українських письменників, розстріляних у 1934 р., фотографії Української Республіканської Капелі Ол. Кошиця, фотографії з життя української еміграції в Америці; тако-ж був заступлений мистецький відділ Музею графікою (Г. Нарбут, В. Масютин, В. Касіян, М. Бутович, В. Цимбал, І. Мозалевський, О. Кравченко, О. Кульчицька, О. Усачов і ин.), скульптурою (С. Колядинський, В. Масютин, В. Касіян і ин.), образами (О. Грищенко, І. Іванець, М. Кричевський, С. Колядинський та ин.).

Серед щоденних одвідувачів виставки, певна річ, переважали українці, але досить багато було й чужинців, головню чехів і німців; були відвідувачі і з дальших країв, як з Італії та Голандії, а тако-ж наші приятелі білоруси та грузини.

Всім одвідувачам виставки упорядники давали потрібні пояснення. Під час виставки відвідувачі могли тако-ж складати ювілейний дар на Український Літ у Празі для Музею Визвольної Боротьби України; серед жертводавців було двоє чужинців: п. В. Куклік і пані Р. Поль, які виразно попросили прийняти і від них пожертву.

3 міжнароднього життя

— Італо-ефіопський конфлікт. — Англо-германська згода.

Про італо-ефіопський конфлікт говорилося на цьому місці минулого разу. На час, коли писано ці рядки, він виступає в міжнародній площині в цілій своїй зріст. Бо-ж англійська опінія, а з нею й сам Мусоліні,— виявили зовсім ясно, до останньої крапки, чого вони, зачинаючи в Ефіопії, хочуть досягти в Африці.

Італія, згідно з заявами її вождя, ставши великою державою, мусить утворити велику колоніальну імперію, аналогічну з імперіями англійською та французькою, де б вона могла прикласти свій національний та державний динамізм. Базою, з якої має початися творення тої імперії, стане Ефіопія, а далі, — далі, мовляв, буде видно. Означена в Італії вже й форма, в якій міг би бути зреалізований італо-ефіопський зв'язок. Це — протекторат, такий самий, який має Англія над Єгиптом, чи Франція в Мароко. Встановлено вже й виправдання перед світом. Це — поширення латицької цивілізації і піднесення одсталої Ефіопії до культурного рівня християнських націй в Європі. Для досягнення вказаної мети Італія, як проголосив її вождь, не спиниться ні перед чим: кине свої вже вивезені до Африки війська на Ефіопію, завоює її; виїде, коли треба буде, з Ліги Націй, готова до війни з кожною державою, що стане їй по дорозі. Жадних порад, хоч би й дипломатичних, вона, мовляв, слухати не хоче: робитиме все сама, з своєї єдиної волі, бо вона сама кує свою долю й чужої допомоги не потрібує. Зачне свою справу вона десь у серпні чи у вересні, коли закінчиться в Ефіопії пе-

ріод великих злив, але — по потребі — початок той може настати й зараз, може, за якийсь тиждень.

Таке ставлення Італії викликало тривогу й заворушення в міжнародних колах, особливо в тих, що вважають себе чи справді є зв'язані з Лігою Націй. Коли Італія зачне таки звоювати Ефіопію, — це буде непоправний удар по престижу Женевської інституції. Властиво, тим удаєм є вже той, на цілий світ проголошений, нємір Італії покласти силу зброї — і тільки її — в основу своєї, хоч би лише самої колоніальної політики. Важливо тут навіть не те, що Італія, наподоблюючи Японію та Німеччину, вийде з Ліги; важливо те, із-за чого вона має зробити той крок. Коли виходила Японія, той вихід мав певний фасад, бо-ж, хоч справа, як і з Італією, торкалася члена Ліги (Китаю), але говорилося і справді ходило тут не про що інше, як про утворення нової держави, спосилалося не без рації на принцип самоозначення націй, на волю нагода і таке інше. Так само вихід Германії мав інший характер. Німеччина вийшла, бо порушила Версальський договір в його військовій частині. Але-ж не тільки на людське око, а й за згодою контрагентів, договір той давно вже порушувався в усіх своїх частинах, за винятком хіба-що лише частин теїєї ялних. Тсму й тут був свій фасад, своє виправдання. Який фасад є в італо-ефіопському конфлікті? Жадного, бо є тут наявна, гола, так мовити, воля одного члена Ліги підбити під свою владу другого члена силою. Як виглядають при цьому рівні права всіх, більших і менших, членів Ліги? Який характер прибирають оті всі пакти, підписані й Італією, — аж до пакту Келого-Бріана про війну війни; що робити нарешті з тим старим, ще до великої війни підписаним договором Італії—Франції—Англії, який борснів незалежність Ефіопії? Що має з тим робити Ліга? Скласти ще одну резолюцію обурення на кшталт тих, що були складені на адресу Японії та Германії, — але яка ціна тим резолюціям, коли вони прогешуються, а потім їх начебто й не було взагалі. Політика Італії поставила Женевську інституцію в незвичайно тяжке становище, — мабуть до найтяжчого за все її п'ятнадцятилітнє існування, і не знати, як вона з нього вийде. Але коли й знайдеться якась формулка для того виходу, то все-ж авторитет Ліги, на довший принаймні час, буде зведено до мінімуму.

Як ставляться великі держави до італійської політики в Африці? Сполучені Штати, до яких звернувся був негус, нагадуючи їм про пакт Келого, вмили руки, бо, мовляв, Африка по-за сферою її інтересів. Сусідня Італії Франція мовчить і може мовчати, бо в згаданому вище договорі трьох узазано, що французьких інтересів в Ефіопії нема, за винятком залізниці з Джибути до ефіопської столиці. Крім того, у Франції зараз на черзі військове погодження з Італією, яке для неї цінніше за Ефіопію. Германія? У тої в Ефіопії інтересів справді нема, та й не арийська та раса. А, крім того, не виявляючи інтересів, Германія може де-що придбати в справі отого Дунайського, чи вірніше австрійського пакту. І вона інтересів тому не виявляє. СССР — того в цій справі не питають, — нема про що. Єдина заінтересована реально держава — це Англія, як про це було згадано нами минулого разу. Щоб припинити італійську акцію в Африці, англійська дипломатія зробила навіть була зовсім незвичкий для Англії крок, а саме запропонувала шматок своєї території біля Ефіопії, щоб тим якось злагодити сперечання. Але Мусоліні тої пропозиції не прийняв. Тих чи інших змін кордонів йому мало. Йому потрібен просто протекторат, — не менше. Але з тим протекторатом справа дуже складна. Бо-ж, коли дізнався про це бажання негус, то він зробив таку заяву: — На протекторат може я й погоджуся, але це не буде протекторат італійський. — Чий тоді? Преса пояснює: — англійський.

У такій подобі стоїть зараз італо-ефіопський конфлікт. На добро, чи на лихо вийде він для Італії — буде видно. Але вже й тепер значіння її в Європі зменшилося і голосу її все менше і менше чути, європейські

її інтереси топляться в Африці. А в тім хто знає, може всі ці європейські інтереси й було піднято власно на те, щоб од них одмовитися й дістати вільну руку в Африці. Спостереження над чином італійської дипломатії дають місце і для такого припущення.

* * *

Не сходить з порядку денного в європейській пресі й питання про внутрішній сенс англо-німецького морського погодження, що сталося 18 минулого червня. Найбільше про нього говорять совітська преса, бо вважає, що те погодження дало Германії гегемонію на Балтійському морі й закоркувало ССРСР у Маркизовій калюжі, як звуть росіяне затоку між Петербургом та Кронштадтом, і віддало совіти на милість німців. Стало вертається до цього питання і преса Малої Антанти, бо вважає, що цей акт паралізує франко-совітський договір, такий, на її думку, корисний для тої Антанти. Але найясніше, з постановкою крапок над «і», висловився про англо-німецький пакт відомий французький політичний журналіст Володимир д'Омерсон в паризькій газеті Figaro. У своїй статті він пише про те, що вся політика Германії спрямована на те, щоб засипати Англію гарантіями свого миролюбства що-до неї й дістати за те від неї право вільних рук на Сході.

Коли що може, — говорить він, — ствердити наявно політику, викладену на 80 останніх сторінках книги Mein Kampf (мова йде про Схід), то це буде договір 18 червня. Германія це спростує. Але чого варте спростовання того, що написано чорним по білому? Англія зробить вигляд, що вона того зв'язку не бачить. Але вона його бачить. Ціле питання зводиться до того, щоб знати, чи Велика Британія дасть себе помалу переконати і — не згадуючи голосно про те — дасть Германії бланковий підпис на все, чого та хоче на Сході Європи; або чи заводячи германські надії, прийнявши від Германії запропоноване їй німецьке морське зниження, не дасть Німеччині в обмін жадного бланкового підпису що-до Сходу. З 18 дня червня має зродитися політика, що в ній ставкою будуть країни на Сході Європи (Балтика—Україна) (розстріл не наш. *Ред.*). Що переможе? Англійська чи німецька впертість? Англійське чи німецьке лукавство? Кістки кинуті. Коли англо-германську згоду пояснюють кількістю крейсерів та броненосців, мене бере сміх. Гра немає нічого спільного з цим залізом. Гра йде про розподіл частини Європи, про майбутність великих світових впливів, — от про що йде ота гра.

Як свідчать інші газети, про те, про що написав д'Омерсон, говорять усі і скрізь — в Парижі, в Лондоні, в Берліні, а особливо — у Москві. І, як здається, мають рацію говорити.

Observer.

9 липня с. р. в 15-ту річницю лицарської смерти ген. штабу
ген.-хор.

Євгена МЕШКОВСЬКОГО

одправлено було в Парижі заупокійну службу і панакхиду.

Хроніка

З життя укр. еміграції.

У Польщі.

— З життя Українського Наукового Інституту у Варшаві. Останні в академічному році 1934-35 збори Економічного Семінару відбулися 25.VI с. р. На цих зборах зачитав свій реферат абсолювент Головної Торговельної Школи у Варшаві Ю. Черкваський. Тема реферату: «Доктрина колективізації сільського господарства та її теоретик».

Нижче подаємо тези докладу: 1) Доктрина колективізації сільського господарства базується на доктрині великої продукції, яка в минулому віці опанувала промисловість і яку різні теоретики-економисти старались застосувати і до сільсько-господарчої продукції; 2) Однак ця доктрина не здобула собі права громадянства в ділянці сільського господарства, яке й базується на дрібних господарствах; 3) прихильниками доктрини великої продукції в сільському господарстві залишилися соціалісти, які зробили її важною зброєю в своїй боротьбі за поліпшення добробуту селянства і за соціалізм; 4) в практиці застосовано цю теорію лише в ССРСР. Большевики вважають, що творцями доктрини колективізації були Маркс і Енгельс, які дали теоретичну підставу аграрним заходам Леніна. Однак найбільші заслуги в цій ділянці приписують большевики Сталінові, що цілковито оформив цю доктрину і пографив її так швидко впровадити в життя.

В дискусіях брали участь: інж. М. Дерев'яно, Гл. Лазаревський, М. Ковгальський, Є. Гловінський.

Другим пунктом порядку ден-

ного було зачитання звіту Семінару за минулий рік і плану діяльності на майбутній р.к. які відчитав секретар Семінару Є. Гловінський.

— З життя української еміграції у Білостоці. 15 травня с. р. Управа відділу УЦК в Білостоці вислала листовні кондоленції до п. прем'єра Ради Міністрів Польщі та п. гродського староости з приводу смерті Магшгала Ю. Пільсудського. Того-ж дня голова білостоцького відділу УЦК полк. Л. Писанюк, разом з представниками інших білостоцьких організацій, особисто зложив кондоленції п. воеводі.

17 травня делегація відділу прийняла участь у загальній жалібній маніфестації, а 19 травня відбулися урочисті збори членів відділу, присвячені пам'яті покійного Магшгала. Збори вшанували пам'ять Магшгала Пільсудського вставанням і вислухали доповідь полк. Л. Писанюка про життя й чин Ю. Пільсудського та його ролю в боротьбі України за свою незалежність.

22 травня делегацію відділу, в складі полк. Л. Писанюка й секретаря хор. П. Фалютинського, було прийнято тако-ж п. воеводою білостоцьким ген. Паславським.

— Дев'яту річницю смерті св. пам. С. Петлюги білостоцький відділ УЦК відзначив жалібними зборами, що відбулися 2 червня с. р. в помешканні відділу. Після вшановання пам'яті С. Петлюги вставанням і хвилиною мовчання, полк. Л. Писанюк зробив доповідь про життя й працю С. Петлюги. Під час зборів зроблено було тако-ж збірку на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюги в Парижі.

— 26 травня с. р. відправлено було урочисту панахиду за спокій душ Головного Отамана С. Петлюри та Маршала Ю. Пилсудського. Панахиду українською мовою правив п.-о. В. Рафальський, який перед початком служби згадав обох небіжчиків теплим словом. Добре співав український чоловічий хор відділу УЦК під керівництвом п. С. Мартинюка, диригента місцевого православного собору.

Цей кву заповнило багато людей. Серед великої кількості прихильників і приятелів української еміграції були й представники місцевої влади і багатьох місцевих організацій.

— Посьвячення надгробного пам'ятника на могилі св. п. підполк. А. Грабченка на військовому кладовищі на Повонзках у Варшаві відбулося 16 червня с. р. Пам'ятник, — з білого пісковця в формі стильового українського хреста з тризубом всередині, — збудовано із складок товаришів покійного.

На посьвяченні пам'ятника були присутні: п. військовий міністр ген. В. Сальський, ком. 3-ої Залізної див. ген. П. Шандрук, ген. В. Змієнко та багато товаришів покійного. Службу правив п.-о. Чубук-Подільський. Після служби ген. П. Шандрук зложив подяку дружини і сина покійного п. ген. В. Сальському та всім пп. старшинам, що зпричинилися до поставлення пам'ятника.

Бл. пам. підполк. А. Грабченко був старшиною 3-ої Залізної дивізії. Помер 14 травня 1932 року.

Некрологи

† Сотник Іван Вереха. В четвер, 20 вересня м. р., в шпиталі Некер у Парижі упокоївся навіки після довгої і тяжкої хвороби сотник української армії Іван Вереха, член Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції. Покійний народився в м. Ніжині на Чернігівщині 22 черв-

ня 1888 року. В російській армії він розпочав службу охотником у Нижегородському драгунському полку. Скінчив школу прапорщиків у Києві і на фронті під час великої війни командував сотнею в піхотному полку.

До української армії покійний вступив у 1917 році, скінчив при гетьмані старшинську школу в Києві, потім вступив до Запорізького загону полк. Шандрука, де командував кінною сотнею. Пізніше, в 1919 році, командував кінною сотнею 9 Стрілецького полку 3-ої Залізної дивізії. Взимі 1919—1920 р. захворів на тиф, а по весні 1920 р. вступив до 7 бригади 3-ої дивізії, яко командир кінної сотні. Під час перемир'я покійний перейшов був до 1-ої Запорізької дивізії.

Велика війна, визвольна боротьба, поранення, потім перебування в таборі, а згодом на тяжкій роботі у Франції—виснажили змучений організм, і, перенісши ще до того кілька разів запалення легенів, почав він занепадати на здоров'ї. Сухоти, що з ними раніше організм ще боровся, почали в останній час розвиватися і врешті скошили чесного і незломного патріота. Довго угасав він, аж врешті 20 вересня спочив на віки.

В неділю 23 вересня м. р. в Українській Православній Церкві було одслужено панахиду за спокій його душі. Під час панахиди, віддаючи шану небіжчикові, стали обік зналоя прапори: 3-ої Залізної дивізії, де служив покійний (прапор тримав сот. Майборсда), і прапор Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції, що його тримав сотн. П. Шмалій.

В понеділок 24 вересня зранку відбувся похорон. На труну було покладено багато квітів, з яких виділялася велика китиця живих квітів від Управи Т-ва. Ці квіти було зірвано на хуторі Т-ва, де часто проводив час покійний. До квітів було додано кілька гілок з тополі імені Головного Отамана на хуторі. Квіти перев'язані були жовто-блакитною стрічкою з написом. Великий вінок було покладено від

товаришів та приятелів покійного з Бійянкура й Булоні, а на стрічках скромний напис: «Товаришеві по зброї». Зібралися всі ті, що вільні були від роботи. На кладовищі відслужено було літію, і грудки чужої землі посилалися на домовину.

Вічна пам'ять тобі, приятелю і товаришу! Най тобі чужа земля легкою буде!

† Савченко Анастасій, бунчужний Мазепинського куреня 1-ої Запорізької дивізії, помер од сухот 26 квітня 1934 р. в шпиталі в Пінську.

Народився покійний в м. Києві 12 травня 1894 р. По закінченні вищої початкової школи учився в київській технічній школі, яку не скінчив з приводу вступу до російського війська в світову війну, в якому й перебував до революції 1917 р.

До українського війська вступив покійний в 1917 р. і служив у ріжних частинах аж до інтернування в 1920 р. В р. 1919-1920 брав участь у І. Зимовому Поході і мав Залізний Хрест.

В таборі інтернованих покійний був мало. Вже в 1921 р. виїжджає він на фізичну працю на Полісся, де дуже тяжко працював у своїх-же визискувачів-підрядчиків за лихе винагородження. В ті часи, як оповідав сам покійний, зазнав він великої біди. В 1923 р. йому вдалося вирватися з тієї праці, після чого працював він по ріжних тартаках і лісних заготовках аж до р. 1930, коли залишився без роботи. Майже через рік безробіття пішов бл. пам. Савченко на лікарську комісію, як інвалід (ревматизм ніг). Комісія узнала утрату праездатности на 20 відс., і покійному було призначено 23 золот. інвалідської ренти місячно.

В тому-ж 1930 р. покійному вдалося дістати працю техника у одного інженера-мірника за добре винагородження. З цього часу для нього розпочалося ліпше життя, але не надовго, бо з кінцем 1932 р. посаду свою він згубив. Цілий рік живе потім А. Савченко з

родиною в с. Порічча на 23 золот. інвалідської ренти місячно. З кінцем р. 1933 відмовили покійному і в цій ренті. Починається кошмар голодного життя цілої родини.

Попередні злидні й тяжка праця не пройшли даремно — покійний А. Савченко захворів на сухоти. Звернувся тоді він за поміччю до відділу Українського Центрального Комітету в Поріччі. Управа відділу зкерувала прохання до Головної Управи УЦК, просячи поклопотатися про повторне призначення для А. Савченка лікарської комісії для повернення інвалідської ренти.

Завдяки заходам Головної Управи УЦК у Варшаві, покійного в скорому часі було покликано на комісію в Бресті, після чого йому було видано одноразову допомогу 1600 золот. і що-місячну інвалідську ренту в 110 золот., як інваліду, що на 80 відс. втратив здібність до праці. Але було вже запізно.

Одержавши гроші, А. Савченко на весні 1934 р., зовсім уже хворий, виїхав з родиною з Порічча до Пінська лікуватися. В березні місяці покійний зовсім зліг до ліжка, а потім перейшов лежати до шпиталю в Пінську, де й помер 26 квітня, залишивши дружину й сина 8 років.

Українська колонія в Пінську не знала про смерть А. Савченка, а в Поріччі як раз усі пошти були на виїзді, і в останню, далеку дорогу покійного його товариші по боротьбі за Україну і по еміграції — не одпроважували.

Вибач, дорогий товаришу, що твої земляки не могли тобі віддати останньої пошани!

Тебе, активного борця, незломного патріота, певного в перемозі до останніх своїх днів, — не забуде батьківщина.

Вічна пам'ять славному борцеві, вірному синові України! Нехай буде йому легкою чужа земля!

Гриць Дидикало.

Пінськ,
15. VII. 1934.

Бібліографія.

— Богдан Войнарович. Симон Петлюра. Львів, 1935. стор. 48.

«Доля судила Україні понести найтяжчу втрату: народові українському відібрано найкращого з найкращих синів його, творця і вождя армії національної, провідника, що очолював боротьбу за визволення батьківщини».

Тими сильними словами окреслив Б. Войнарович значіння Симона Петлюри для України, його ролю в нашій боротьбі за незалежність. Бо-ж, говорячи про найтяжчу втрату, на згадку про яку невимовний сум огортає душу й серце кожного українця і кожної українки, автор з надзвичайним ентузіазмом і помистецьки потрапив власне представити значіння та ролю покійного, його велику постать. Ціль та присвічувала авторові і він її осягнув у повній мірі. Спогади патріота-молодика, що вже тоді горів почуттями національної свідомості, мали дати сучасному молодому поколінню справжній образ Симона Петлюри, образ не тільки вождя народу, але того українського героя, що відродив славу традицію минувшини нашої, що в сяйві слави народньої жив, в її сяйві вмер. Вони, ці спогади, кожному з нас привертають юнацький запал, підносять віру та глибоке переконання, що не тільки вони, майбутні борці за Україну й оборонці волі народу, мають виконати заповіт Симона Петлюри, але що й ми, старі, знайдемо ще досить в собі сил, щоб віддати своє життя за здійснення того заповіту.

Богдан Войнарович зробив добре діло, його слова відроджують нашу засмучену душу та наше запрацьоване тіло, нагадують нам про наш найперший і найвищий обов'язок. Богдан Войнарович поклав несмертельний вінок на могилі вождя, бо той вінок нагадує про нескінчене і вличе на продовження і розпочато».

П. Ш а н д р у к .

— Pourquoi j'ai quitté l'U.R.S.S. Par A Rudolf. 44 стор. великої вісімки. Видання CILACC (Centre International de Lutte Active Contre le Communisme). Bruxelles. 1935.

Автором брошури являється відомий німецький комуніст і письменник, що пробув майже три роки в СРСР на високих посадах і в самих різних частинах совітського союзу. Він вивчив російську мову й уважно студював прояви совітського життя. Розчарувавшись в комунізмі, глибоко образений тою брехнею й обманом працюючих, що він бачив на кожному кроці в СРСР, він повернувся додому і написав цю брошуру. У вступі до брошури автор говорить, що «розчарований і знеохочений покинув він совітський союз в кінці грудня 1934 року, і вважає за свій обов'язок сказати правду про совіти всім тим, хто ще вірить у брехливу пропаганду комуністів».

Вражіння італійського журналіста від подорожі на сов. Україну.

Італійський журналіст Карло Аграті, що відвідував недавно СРСР, побував тако-ж і на сов. Україні. Про свої вражіння він написав і видав цілу книжку, в якій Україні присвячено великий розділ.

Про нужду на Україні автор пише так: «З голоду і з холоду вмирають тут і сьогодні. Ви приходите уночі вулицями міста (Київ), і то головними вулицями, і ви побачите, як у кожному укутку сплять люде. Тепер, влітку, багато з цих людей прокидаються ранком. Та не всі. А в зими мало їх прокидається із сну».

«Італуукраїнгентресс»

Рим.

Українки-вчительки французької мови.

Цього року школа вчительок французької мови при паризькій Сорбоні випустила 65 учительок чужинок, між якими є 2 українки, які, здобувши сегедню освіту у Франції, і пройшли зазначену школу.

Листи до Редакції.

I.

Управа Товариства «Музей Визвольної Боротьби України» просить шановну Редакцію не відмовити вмістити в своєму хвальному часописі наступні рядки :

Не маючи можливости листовно подякувати зокрема всім українським установам, організаціям та поодиноким землякам, що були ласкаві привітати Управу Т-ва «Музей Визвольної Боротьби України» в день ювілейного свята, Управа просить їх цією дорогою прийняти від неї найсердечнішу подяку. Глибоко оцінюючи довір'я, що його так зворушливо виявило українське громадянство не лише в дорогих словах привітань, але й уділенні Т-ву «Ювілейного Дару», Управа черпає в цьому довір'ї стимул для дальшої праці в напрямі завершення розпочатої загально-національної справи — будови Українського Дому в Празі.

З правдивою пошаною

Ст. Смалъ - Стоцький, голова Управи Товариства.

Ст. Сірополко, секретар.

Просимо всі редакції передрукувати цей лист.

II.

Високоповажаний Пане Редакторе!

Прохаю не відмовити в ласці помістити на сторінках «Тризубу» цю мою подяку.

Під час тяжкої моєї хвороби глибоко зворушили мене чисельні докази любови й співчуття із сторони української еміграції, яка так сердечно занепокоїлася здоров'ям свого пастиря. Не маючи на разі змоги скласти всім поодиноким особам, товариствам, організаціям і громадам ширю подяку за те, що потішили й розважили моє серце при лихій годині, прохаю всіх прийняти

цією дорогою мою найсердечнішу подяку.

Прот. Іл. Бриндзан.

Париж, 10 липня, 1935 р.

III.

Високоповажаний Пане Редакторе!

Прошу не відмовити в ласці вмістити на сторінках Вашого журналу справоздання Української Дитячої Школи в Парижі.

За час існування школи — від 1 березня до кінця червня с. р. — влинуло прибутків :

П. п. Косенко — 10 фр., Горайн — 10, Топольський — 5, Горолюк — 13, «Бесіда» в редакції «Тризуба» — 275.05, Віра Косенківна, провідниця пластунськ. групи в Парижі — 51.65, дитяче свято 19. V с.р. дало — 24.95, через Шкільну Раду зібрано в Громаді — 24, а разом — 413,65 фр.

Видатки : подорожі до школи дітей безробітних — 263 фр. 10 с., шкільне приладдя — 45,75, значки тризуба — 44, а разом 352 фр. 85 с.

Готівка на 1 липня — 60 фр. 20 см.

Велика подяка всім жертводавцям, що допомогли заснувати школу, а зокрема пані Косенковій та пані Багринівській з Рівного на Волині за дар книжками.

З приводу літніх ваканцій школи буде закрито до жовтня місяця. Про день розпочаття науки буде додатково оголошено.

Прийміть, пане Редакторе, запевнення в правдивій до Вас пошані

А. Гораїнова.

Козак штабу 1-ої Запорізької бригади Гуменюк Янів просить п. полк. Дубового або його брата відкликнутися на адресу: Humeniuk J. Szpital ubezpieczalni społecznej, p. C z e l a d ź, Pologne.

Од Редакції

З огляду на літні ваканції випускаємо це число подвійним. Наступні числа, тако-ж подвійні, мають вийти 4 і 25 серпня с. р.

Нові книжки й журнали.

— Вісти Українського Наукового Інституту в Берліні, ч. 5 (18), 30 червня 1935.

— Рідна Мова, науково-популярний місячник, присвячений вивченню української мови. Ч. 7 (31), липень 1935.

— 25-ліття Учительської Громади. Ювілейний науковий збірник. Накладом товариства «Учительська Громада». Львів. 1935. 8-о, 264 стор. Багато світлин українських педагогів.

Зміст книги: Передмова; Омелян Терлецький — Історія «Учительської Громади» (1908-1933); Володимир Кміцикевич — Товариство учителів вищих шкіл ім. Гр. Сковороди в Чернівцях; Д-р Ярослав Гординський — Наукова й літературна праця українських учителів середніх і вищих шкіл у Галичині XIX і XX ст.; Д-р Степан Баран — Українські професори в політиці й публіцистиці; Д-р Іван Брик — Професори-просвітяни; Іляріон Гриневецький — Учителі середніх та вищих шкіл і культ нашої музики й пісні; Юліян Романчук — Українська Комісія для виготовлення шкільних підручників; Д-р Іван Копач — З історії українських шкільних книжок; Ярослав Біленький — Шкільні підручники для середніх шкіл; Григорій Микетей — До історії міжнародніх взаємин нашого Товариства; Д-р Ілля Витанович — Згадка про тих, що сповнили обов'язок крові; Володимир Радзикович — Світлій пам'яті проф. Михайла Грушевського; Євген Юліян Пеленський — Сучасне українське середнє й високе шкільництво в Галичині й на Волині; Володимир Кміцикевич — Українська середня школа на Буковині; Святослав Лакуста — Доля українських середніх шкіл в Румунії; Стефан Повій — Середнє шкільництво Закарпаття; Денис Коренець — Наше фахове шкільництво; Степан Сірополко — Українські високі шксли в Чехословаччині; Д-р Василь Симович — Українська гімназія для емігрантів у Ржевниціх під Прагою; Д-р Семен Демидчук — Українські середні школи в Злучених Державах; М. Кумка — Середнє шкільництво в Канаді; Д-р Кость Левицький — Наші професори середніх шкіл у національній праці; о. Юліян Дзерович — Українські Коедукаційні Курси Семинарійні Товариства «Учительська Громада» у Львові; Д-р Володимир Левицький — Мої вчителі; Д-р Степан Баран — Наші середнєшкільні вчителі й учні з перед 40 літ; Святослав Лакуста — У двацять'ятиліття заснування вижницької гімназії; Мирон Кордуба — Інститут св. Миколая і Остап Макарушка, Іван Боберський — Спомин постійного змагання. Показчик імен у книзі. Список світлин. Огляд змісту англійською мовою.

— Ми. Літературний, неперіодичний журнал, книга IV, весна 1935 р. Видавництво Вагяг». Варшава. 180 стор. вісімки.

— Bulletin du Bureau de Presse Ukrainien, No 9 (150), 10 juillet 1935, Paris.

Музей Визвольної Боротьби України

будує Український Дім у Празі

й закликає всіх українців до помочі й участі в цьому будуванні.

Дайте й ви свою цеглину! Пошліть свою пожертву! Не відкладайте!
1000 цеглин коштує 10 дол., 100 цеглин — 1 долар.

Жертуйте всі, хто скільки може!

Гроші слати на адресу п. директора Музею ВБУ: Prof. Antonovyc
P r a h a-Nusle 245. Czechoslovakia.

У. Т. Г. І.

Український Технично-Господарський Інститут
позаочного навчання при УГА в Чехословацькій Республіці.

Продовжується запис на Економічно-Кооперативний відділ та на курси: бухгалтерські, українознавства, пасічництва, оброблення шкіри, практичної фотографії, практичної радіотехніки, практичного мисливства.

Приймається запис на нові курси садівництва, технічного перероблення садовини та городини і на курси сільсько-господарського рахівництва простого.

Звертатись на адресу: *Ukrainisky Technicko-Hospodarsky Institut, P o d é b r a d y, Zamek. Tchecoslovaquie.*

На відповідь додавати інтернаціональний поштовий значок

Вже вийшов необхідний для політика, журналіста, економіста, купця

III Український Статистичний Річник

Українського Економічного Бюро

З м і с т : 1) Людність і територія, 2) Сільське господарство, 3) Гірництво й промисловість, 4) Торговля й комунікація, 5) Політична й культурна статистика, 6) Показчик української культури, 7) *Miscellanea*, 8) Мапа України.

Річник подає по-над 2000 адрес головніших органів української преси, та чільніших установ в цілому світі.

Текст український і англійський.

Ц і н а тільки франків французьких — 6.—

Р е д а к ц і я : проф. д-р В. Кубійович, ред. Л. Лукасевич, ред. Е. Чехович.

Головний склад: Книгарня Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка — Ль в і в, Ринок 10.

Набувати можна і в книгарні «Тризуба», Париж

Від Української Шкільної Ради у Франції

Шкільна Рада подає до відома батьків-українців у Франції наступне:

На прохання Шкільної Ради Українська Громада в Шалеті погодилася на влаштування у себе п.и Дитячої Школи протягом двох літніх місяців — *серпня і вересня* с. р. — дитячої вакаційної колонії.

Діти, починаючи від *восьми* років, можуть перебути цей час в Шалеті, де кліматичні умови дуже добрі, в українському оточенні і перейти під керуванням голови Шкільної Ради прот. Іл. Бриндзана та безпосереднім доглядом навчителя Шалетської Школи п. Зубенка двохмісячний курс навчання Закону Божого, української мови та історії й географії України.

Шалетська Громада взяла на себе старання про прохарчування дітей, які придуть до шалетської школи. Харчі денно будуть коштувати 6 фр. Жити діти будуть в українських родинах безкоштовно.

Програм занять в школі такий: з ранку до обіду кожного дня, крім неділі, — навчання в школі, до обіди — прогульки до лісу, на річку чи в поле, коли-ж непогода — то забави в громадському будинку.

Батьків, що бажають своїх дітей післати до цієї колонії, проситься писати по адресі: *Mr. Verjbitzky, 4, Rue Monge, Vésines à - Chalette (Loiret).*

Українська Шкільна Рада.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редатує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.
